کوشتنی

ئیمام حوسەین رضي الله عنه

ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان..

ڕۆشنکردنەوەی لێڵیەکان ..

ڕەواندنەوەی شـوبهەکان..

مامۆستا علی خان

چاپی دووەم ١٤٣٥ ﻫ

==

لە بڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba٨.org

malpariba٨@yahoo.com

٠٧٧٠١٥١٧٣٧٨

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

کتێبی ژمارە ﴿١٦٨﴾ لە کتێبخانەی ماڵپەڕی بەهەشت

ڕێخۆشکار

سوپاسی خوای مەزن دەکەم بەو شێوەیەی شایستەیەتی، صەڵات وسەلام لەسەر ڕێنمونیکاری مرۆڤایەتی کە موحەممەدی پەیامبەریەتی ﷺ، هەروەها لەسەر خۆشەویستان وئازیزان و سەرخەرانی پەیامبەر ﷺ، کە خێزان وخانەوادە و هاوەڵەکانیەتی، وئەوانەشی شوێنیان کەوتون بە چاکی، دوای ئەوە:

خوێنەری سەنگین... ئەم کتێبەی بەردەستت چەند هەڵبژاردەیەکە لە کتێبی: «دەمێك لە مێژوی ئیسلام لە وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تا کوشتنی حوسەین رضي الله عنه»، وئەو پرس وباسانەی تێدا دەرهێنراوە کە پەیوەستە بە کوشتنی حوسەینەوە، پاشان دەستکاری کراوە وبۆی زیاد کراوە ولێی کەمکراوە ولەکاتی بەراوردا ئەوەت زیاتر بۆ ڕون دەبێتەوە. کتێبەکەمان ناولێنا: «**کوشتنی حوسەین** -رضي الله عنه- **ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان وڕۆشنکردنەوەی لێڵیەکان وڕەواندنەوەی شوبهەکان**».

بە هیوای پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییەی لەم بوارە هەستی پێدەکرێت، وبابەتەکە بە شێوازێکی زانستی نوسراوە جیاواز لە زۆربەی ئەو کتێبانەی لەم بارەیەوە نوسراون زۆرتر بایەخ بە وروژاندنی هەست وسۆز دەدەن، لە خوای بەرز ومەزن دەپاڕێمەوە ئەوەمان فێر بکات کە سودمان پێ دەگەیەنێت وسودیشمان پێ بگەیەنێت بەوەی کە فێرمان دەکات.

علي خان

مزگەوتی قازی محمد -رحمه الله تعالی- ڕۆژی ١٠ی محرم «عاشورا»ی ساڵی ١٤٣٤.

پێشەکی

باسی کوشتنی حوسەین، نەیار وگروپە لاڕێکان هەر لە کۆنەوە قواستویانەتەوە بۆ مەرامی خراپ، نەك بە شوێنکەوتنی بەڵگە و نوری خوا، بەڵکو بە شوێنکەوتنی ئارەزوو و هەوا.

لە کاتێکدا خوای گەورە لە زۆر شوێنی قورئاندا ئامۆژگاری پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات، کە شوێنی هەوا وئارەزوو نەکەوێت، بەڵکو شوێنی ئەوە بکەوێت کە لە لایەن خواوە بۆی دادەبەزێت، تەنها ئەوە ڕووناکی وهیدایەتە ، هەر ڕێگا وڕێبازێك لەوە لایدا تاریکی وسەرگەردانیە.

زۆربەمان بیستوومانە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: «ئوممەتەکەم دابەش دەبێتە سەر حەفتاو سێ بەشەوە، هەموویان لە ئاگرن تەنها دانەیەکیان نەبێت».

جا هەر یەك لەو گروپە لاڕێیانەی، کە هەن ئەڵێن: ئێمە ئەو کۆمەڵەیەین کە ڕزگاریان دەبێت. کەوابوو مرۆڤ چۆن هەقەکەیان بناسێت؟

خوای گەورە لە قورئاندا فێری ئەوەمان دەکا کە هیچ شتێك بە بانگەشە وئیدیعاکردن نیە، بەڵکو ئەبێت لێکۆڵینەوەی لێ بکرێت، لێکۆڵینەوەش بریتییە لە گەڕان بە دوای بە بەڵگەکاندا، کە تا چەند دروستن پاشان تا چەند بۆ ئەو مەبەستانە دەشێن.

خوای گەورە دەفەرموێ: [يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ] [الحجرات:٦]. واتە: «ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، ئەگەر گوناهکارێك هەواڵێکی بۆ هێنان، ئەوا لێی بکۆڵنەوە تا بۆتان ڕوون دەبێتەوە».

بەڕاستی مێژووی ئوممەتی ئیسلامیش توشی تێ ئاخنی و شێواندن و تێکدانی زۆر هاتووە، بەهۆی ئەو کۆمەڵ وگروپانەی کە لە سەرەتای ئیسلامەوە دروست بوون، هەر کۆمەڵە و هەوڵی داوە بایەخ و گرنگی خۆی زیاد بکات و بەرز بکاتەوە لەسەر حیسابی بەرانبەرەکەی، ئەمەش کەلێنانێکی دروستکرد لە مێژووی گەورەکانی ئوممەتەکەماندا.

لەنێو ئوممەتدا خەڵکانێك دەبینی سنوری شەرعی بەرزاندووە لە خۆشویستنی کەسایەتیەکاندا، هەبووە هاوەڵی پایەبەرز عەلی کوڕی ئەبو تالبی ﷺ زۆر خۆشویستوە، خۆشویستنێك کە سەری

www.ba٨.org

تەواو لێتێکداوە، ڕوداو و باس و هەواڵی ئاوهای لێوە گێڕاوەتەوە کە قبوڵناکرێ، لەهەمان کاتیشدا هەوڵی داوە لە بایەخی ئەوانی تر کەم بکاتەوە، وخەڵکانی تر بە دەستدرێژیکەر بۆ سەر مافەکانی عەلی رضي الله عنه لەقەڵەم بدا، بەمە ستەمیان هەم لەخۆیان و هەم لە عەلی کرد، تەنانەت زیادەڕۆیی کردن لەو هاوەڵە بەڕێزە سەری کێشا بۆ وەچەکانیشی، کار گەیشتە ئەوەی بڵێن: ئیمامن و دیاری کراون و مەعصومن ، هەر وەکو چۆن پیغەمبەران مەعصومن علیهم السلام.

* ئەوە عەلیە رضي الله عنه ئەڵێ: «خەڵکانێك بەڕادەیەك خۆشیان دەوێم تا دەیانباتە ئاگرەوە، خەڵکانێکیش بەڕادەیەك ڕقیان لێم دەبێ تا دەیانباتە ئاگرەوە».[(١)]

* هەروەها ئەڵێ: «دوو کەس لەسەر من تیا ئەچن: کەسێکی زیادڕۆ لە خۆشەویستنم، کەسێکی زیادڕۆ لە ڕق لێبوونم»[(٢)].

ئەم جۆرە بیرکردنەوە و شێوە زیادەڕەویانەش -لەسەر ڕاستترین بۆچون- لە دوای نیوەی «سەدەی سێیەمی کۆچیەوە» سەریان هەڵداوە.

بەڵگەیەی ئەم ڕاستیەش ئەوەیە: ئەو ڕق لێبونەی نێوان عەلی رضي الله عنه و هاوەڵە بەڕێزەکان، کە باسی لێوە دەکەن، لە هەواڵ وڕیوایات وباسە صەحیحەکاندا شتی وا نابینین، بەڵکو بە پێچەوانەوە، شتانی وامان بینی، کە بەڵگەن لەسەر مەزنی ئاستی خۆشویستنیان لە بۆ یەکتری، لەگەڵ بینینی چەندەها ڕوداوی پرشنگدار لە خۆشەویستی وخۆنەویستی وبرایەتی و دۆستایەتی ودڵسۆزی وئامۆژگاری وژن وژنخوازی، بە ڕادەیەك کە هەر بە ویژدانێکی شەیدای ڕاستی، ئەوانە ببینێت، ئەو وتە ساختە و دەلەسە دوژمناوی و ڕقاوی و بوغزاویانە بە درۆ دەخاتەوە..

لەو وێنە پرشنگدارانە:

*** هەر سێ خەلیفە سەر ڕاستەکە: ئەبوبەکری صیددیق، عومەری کوڕی خەتتاب، عوسمانی کوڕی عەففان، هانی عەلی دەدەن لە بۆ خواستنی فاتیمە وبەشداریش دەکەن لە**

---

(١) أخرجه ابن أبي عاصم في (السنة) برقم (٩٨٣)، وقال العلامة الناصرالدين الألباني (**إسناده صحيح على شرط الشيخين**). وانظر (نهج البلاغة) (٤٦٩) (١٠٨/٤)،و (مناقب الامام أمير المؤمنين) (محمد بن سليمان الكوفي) (٢٨٣/٢)،و (الأمالي)للطوسي (ص٢٥٦).

(٢) المصدر السابق برقم (٩٨٤)، وقال العلامة الألباني (اسناده حسن).

ئامادەکرن و شایەتیداندا:

* **عەلی** ﷺ **ئەڵێ:** « ئەبوبەکر و عومەر هاتنە لام و وتیان: بۆ نارۆی بۆ لای پەیامبەری خوا ﷺ و باسێکی فاتیمەی لا بکەی »[٣].

* **هەروەها ئەڵێ:** پەیامبەری خوا ﷺ پێی وتم: « هەر ئێستا بڕۆ قەڵغانەکەت بفرۆشە و پارەکەییم بۆ بهێنە، تا پێداویستی ماڵ بۆ (خۆت) و (فاتیمە) ئامادە بکەم ».

عەلی ﷺ ئەڵێ: منیش ڕۆیشتم و فرۆشتم بە عوسمانی کوڕی عەففان بە چوارسەد درهەمی ڕەشی کۆچی.

کاتێك کە پارەکەم لێوەرگرت و ئەویش قەڵغانەکەی لێوەرگرتم.

عوسمان وتی: ئایا من بۆ تۆ لە قەڵغانێك زیاتر ناهێنم وە تۆش بۆ من لە دیرهەم زیاتر ناهێنی؟ منیش وتم: بەڵێ.

ئەویش وتی: دە ئەو قەڵغانە دیارییە لە منەوە بۆ تۆ.

منیش قەڵغانەکە و پارەکەم هێنا و ڕۆیشتم بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ قەڵغان و درهەمەکانم خستە بەردەستی و باسی ئەوەی عوسمانم بۆ کرد ، ئەویش دوعای خێری بۆ کرد، پاشان مشتێکی لە درهەمەکان گرت و بانگی ئەبوبەکری کردو دای بە دەستیەوە و فەرمووی: « ئەی ئەبوبەکر بەم درهەمانە هەندێ پێداویستیی ماڵ بۆ کچەکەم بکڕە »[٤].

* **عەلی** ﷺ **ئوم کەلسومی کچی لە عومەری کوڕی خەتاب** ﷺ **مارە دەکات، خوا لە هەموویان ڕازی بێ**[٥].

* **عەلی** ﷺ منداڵەکانی بەناوی براو خۆشەویستە دینیەکانیەوە ناو دەنێت: ئەبوبەکری

---

[٣] أمالي للطوسي، ص٣٩، بحار الأنوار (٩٣/٤٣).

[٤] كشف الغمة (٣٦٩/١)، (بحار الأنوار) (١٣٠/٤٣).

[٥] فروع الكافي كتاب النكاح، باب تزويج أم كلثوم (٣٤٦/٥)، و فروع الكافي كتاب الطلاق، باب المتوفى عنها زوجها (١٢٠/٦). وقبلها البيهقي في السنن الكبرى (٦٣/٧)، مصنف عبدالرزاق (٦/ ١٦٣).

www.ba٨.org

صدیق، عومەری کوڕی خەتاب، عوسمانی کوڕی عەففان[٦]، هەروەها ستایشیان دەکات:

عەلی رضي الله عنه ئەڵێ: « بەڕاستی ئە من هاوەڵانی پەیامبەرم ﷺ بینیوە، دە بەخوا کەستان لەوان ناچن، سوێند بەخوا بەهۆی دونیا نەویستیانەوە دەیانتبینی بەیانیان سەر و قژیان شێواو و تۆزاوی بوو ، شەوانیشیان بە شەو نوێژ و سوژدە و ڕاوەستانەوە زیندو دەکردەوە، جارێك گۆنایان و جارێك نێو چەوانیان لەزەوی دەنا [بۆ دەربڕینی ملکەچی و زەلیلی بۆ خوای بەرز و پیرۆز]، کە باسی ئاخیرەتیان بۆ دەکرا وەکو ئەوە وابوو بەسەر زوخاڵ [پشکۆ] ەوە وەستابن، بەهۆی درێژی و زۆری سوژدەکانیانەوە خەویان لێ نەدەکەوت، وەکو ئەوەی شتێکی ڕەق لە نێو چاوانیان بێت و تێیدا بسوڕێتەوە و نەهێڵێت بخەون و پشویەك بدەن، هەرکە باسی خوا بکرایە فرمێسك بە چاوەکانیاندا دەهاتە خوارەوە و دەم و چاویانی تەڕ دەکرد ودەلەرزان و دەهەژان وەکو چۆن دار لە ڕۆژی بای توند دا دەلەرێتەوە ».

عەلی منداڵی هەبوو بەناوی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان، ئەبوبەکر و عوسمانی لەگەڵ حوسەین لەڕوداوی (طف)دا کوژران، بەڵام عومەریان تەمەنی زۆرتر کرد[٧].

❁ ❁ ❁

---

(٦) أنظر كتب الأنساب كـ«عمدة الطالب» لابن عنبة، و«الأنساب» للسمعاني.

(٧) بحار الأنوار (٤٢/٧٤)، الشجرة الزكية في الأنساب (٤١٣).

هاوەڵان هەموویان برای یەك بوون

یەکێك لە گەورەترین درۆکانی مێژوو، گومانی ئەو گومان لـە دڵانەیـە کـە وائـەزانن هـاوەڵانی پەیامبەر ﷺ ڕقیان لە یەکتر بووە ودوژمنایەتیان لە ئاست یەکتردا پەنهان کردووە!!

ئای بەڕاستی گومانێکی پوچە، زۆر دوورە لەوەی خوای پەروەردگار لەقورئاندا ڕوونی کردۆتـەوە ودەفەرموێت: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُـونَ بِاللَّـهِ﴾ [آل عمران:١١٠]. واتە: «بەڕاستی ئێوە چاکترین ئومەتێکن بۆ خەڵکی هێنرابێتە دی، فەرمان بە چـاکە دەکەن و جڵەوگیری لە خراپـەیش دەکـەن و بـاوەڕی دامـەزراو و بـەخوا دەهێـنن». یـان ئـەوەی کـە پەیامبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت: «خـير النـاس قرنـي»[٨]، واتـە: «باشـترینی خـەڵك، خـەڵکانی سەردەمی منن».

بێگومان مێژووی موسوڵمانان پێویستی بە نوسینەوەیەکی سەر لـەنوێ هەیـە، بـەوەرگرتنی لـە سەرچاوە پاك و پوختەکانیەوە. بە تایبـەتتر لـەو جێگایانـەی، کـە مێژوونوسـە ناموسـڵمانە هـەواڵ هەڵبەستەکان نوسیویانەتەوە، لە کاتێکدا دەزانین، کە ئومەتی ئیسلامیمان دەوڵەمەنـدترین ئومەتـە بە ناوەڕۆکی مێژووەکەی و هەمووی بە سەنەدی چەسپاو لە لەناوچون پاراستووە.

ئەبێت مێژو بە وردی بخوێنینەوە

ئەبێت مێژوو بخوێنینەوە وەك خوێندنەوەی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ.

جا ئەگەر ئێمـە بمانـەوێت فـەرمودەکانی پەیامبـەر ﷺ بخوێنینـەوە، دەبێـت بگـەڕێین بـەدوای چەسپاوی هەواڵەکە، ئایا لە پەیامبەری خواوە هەواڵی وا چەسپاوە یا نەء؟

هـەرگیزیش نـاتوانین ڕاسـتی و چەسـپاوی فـەرمودەکانی پەیامبـەر ﷺ لـە هەڵبەسـتە و بـێ بناغەکان جیا بکەینەوە، هەتا تەماشای سەنەد و دەقی هەواڵەکە نەکەین. چـونکە زانایـان گرنگـی زۆریان بە فەرمودە و هەواڵخوانەکانی داوە و بـەدوای فەرمودەکانیانـدا ڕۆیـشتوون و پاڵاوتوویانـە،

[٨] صحيح البخاري كتاب الشهادات، باب لا يشهد على شهادة جور اذا أشهد حديث رقم (٢٥٠٩).

دوایــش بڕیاریــان لەســەری داوە و صــەحیح و ضــعیفیان لەیــەکتر جیاکردۆتــەوە، ئــا لێرەشــەوە فەرمودەکانیان لەو شتانە پاککردۆتەوە کە بە درۆوە یان بەهەر شێوازێکی تر خراوەتە سەری.

بەڵام مێژوو جیاوازە لە فەرمودە، دەبینین زۆرێك لە ڕیوایەتـەکانی مێـژوو سـەنەدی هـەر نیـە، جاری واش هەیە سەنەدی هەیە، بەڵام هیچ کام لەو ڕاویانەی کە لەناو ڕیواتەکەدا هەن ژیاننامـەیان دیار نیە، هیچ یەکێکیش لەزانایان نابینین بە باشی یان بە خراپی ، بە مەدح و یـان بـەزەم (جرح و تعدیل) باسیانی کردبێت، جا لەم حاڵەتەشدا بڕیاردان لەسەر ئەو ڕیوایەتـە قورسـە، چـونکە حـاڵ و باری هەندێك لە پیاوانی سەنەدەکە نادیارن.

بەیعەت دەدرێ بە یەزیدی کوڕی موعاویە

لە ساڵی پەنجا و شەشی کۆچـی دا، موعاویـە بڕیاریـدا خـەڵکی دوای خـۆی بەیعـەت بـدەن بـە یەزیدی کوڕی، ئا لێرەدا موعاویە لە ڕێچکەی ئەوانەی پێش خۆی لایدا، چونکە پەیامبـەری خـوا ﷺکارەکەی هەروا هێشتەوە یا ئەبوبەکری دانا، پاشان ئەبوبەکر هاتوو و عومەری دەست نیـشان کـرد، دوای ئەو عومەر هات و شەش کەسی دەست نیشان کرد وبەڵام سـەعیدی کـوڕی زەیـدی لێـدەرکردن چونکە کوڕی مامی خۆی بوو، لەگەڵ عەبدوڵڵای کوڕی دا، دوای ئـەویش عوسمـان هـات و کەسـی دیـاری نەکرد، ئینجا عەلی هات، ئەویش دیسانەوە کەسی دەست نیشان نەکرد، حەسەنیش وازی لێ هێنا بۆ موعاویە.

بۆیە بە موعاویەیان ووت: یان ئەوەتا وازی لێ بێنە، وەکو چۆن پەیامبەری خوا ﷺ کردی، یان ئەوەتا وەك ئەبو بکری صدیق بکە و کەسێك دابنێ کە خزمی خۆت نەبێ، یـان وەك عومـەر بکـە؛ کارەکەی دایە دەست شەش کەسەوە خزمی خۆی نەبوون، یان ئەوەتا وازبێنە با موسڵمانان خۆیان یەکێك هەڵبژێرن، بەڵام موعاویە ڕازی نەبوو ئیلا هەر دەبێت دوای خۆی (یەزید)ی کوڕی جێنشین بێت[٩].

پێ ئەچێ لایەنە چاکەکەی هەڵنەبژاردبێ، لە ترسی ئەو شەڕ و ئاشوبەی لە کە لە شورادا دەکەوتەوە، گوێڕایەڵی و ئاسایش و سەقامگیریشی لەو لایەنەدا دەبینیەوە کە یەزیدی کوڕی تێدابووە[١٠]ئەمـە ئەگـەر واش بێ هەر ڕاست نییە، بەڵکو هەق لە شورادایە.

---

[٩] رواه خليفة بن خياط في طبقاته(ص ٥٢)، من طريق جويرية بنت أسماء عن أشياخ أهل المدينة.

[١٠] أنظر: (مقدمة ابن خلدون) فصل في ولاية العهد (ص ١٦٦).

هەڵوێستی ئەهلی سوننەت و جەماعەت لە بەرامبەر بەیعەتدان بە یەزیدی کوڕی موعاویە

ئەهلی سوننە و جەماعە ئەڵێن: بەیعەتەکە دروستە، بەڵام ئەم بەیعەتە عەیبدار دەکەن بەهۆی ئەم دووشتەوە:

یەکەم: ئەڵێن ئەمە شتێکی تازە بو، کە خیلافەتی داوەتە کوڕەکەی خۆی، وەکو ئەوەی ئیتر خیلافەت ببێت بە ویراسەت، ئەمە دوای ئەوەی بە شورا یا دەستنیشانکردنی جگە لە خزم بووە، ئەی چ جای ئەوەی نزیکێکت بێ و کوڕێکی ڕاستەوخۆی خۆتیش بێ، لەم ڕوانگەیەوە ئەم مەبدەئە ڕەدکرایەوە بە بێ لەبەر چاوگرتنی کەسەکە، ئەوان ئەو مەبدەئەیان ڕەت کردەوە کەوا کارەکە ببێتە ویراسەت.

دووەم: خەڵکی لە (یەزید) شیاوتر هەبوون بۆ خیلافەت، وەکو ئیبن عومەر و ئیبن زوبەیر و ئیبن عەبباس و حوسەین، جگە لەمانەش هی تر زۆرن.

سەبارەت بە دید و بۆچونی موبتەدیعەکان، ئەوان وا دەبینن کە ئیمامەت و خیلافەت تەنها لە عەلی و کوڕەکانیدا دەبێت، هەربۆیە ئەوان بەیعەتەکەی یەزید بەتەنها عەیبدار ناکەن، بەڵکو هەموو بەیعەتێك ڕەتدەکەنەوە کە نەدرێت بە عەلی و کوڕەکانی، هەر لەسەر ئەو ئەساسەش ئەوان بەیعەتەکەی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و موعاویە هەر هەموویان بە نادروست دەزانن، بەبێ لەبەرچاو گرتنی بەیعەتدەرەکە. چونکە ئەوان ئەڵێن خیلافەت و ئیمامەت دیاریکراوە بۆ عەلی و کوڕەکانی هەتا ڕۆژی قیامەت.

ئایا یەزید شیاو بوە بۆ خیلافەت؟

ئیبن کەسیر چیرۆکی عەبدوڵڵای کوڕی موتیع و هاوەڵەکانی دەگێڕێتەوە کە ڕۆیشتوون بۆلای موحەممەدی کوڕی حەنەفیە -کە کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە و برای حەسەن و حوسەینە لە باوکەوە-، ویستویانە ڕازی بکەن بۆ لابردنی یەزید، ئەویش قایل نەبووە، ئیبن موتیع وتی: یەزیدی کوڕی موعاویە مەی دەخواوەتەوە و نوێژ ناکات.

موحەممەدیش وتی: من ئەوەم لێ نەبینیوە کە ئێوە باسی دەکەن، ئەمن ڕۆیشتومەتە لای و ماومەتەوە، بەردەوامە لەسەر نوێژکردن، هەوڵی خێر و چاکەی دەدا، پرسیاری فیقهی دەکرد و

سوننەتەکانی جێ بەجێ دەکرد.

وتیان: ئەوە لەبەر تۆ خۆی وا دەرخستووە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیەش وتی: باشە چی من ترساندی و هیوای چی لێکردووم؟ ئێوە هەرگیز ئەوانەتان لێی بینیوە کە باسی لێوە دەکەن؟ ئەگەر ئەو کارانەی بە پێش چاوی ئێوەوە کردبێت، ئەوا بێگومان ئێوەش شەریکی وین، ئەگەریش ئەوانەتان لێ نەبینیوە ئەوا بۆتان حەڵاڵ نییە شایەتی لەسەر شتێك بدەن کە نازانن و نەتان بینیوە.

ئەوانیش وتیان: ئەوە لای ئێمە ڕەوایە، گەر چی نەشمان بینیوە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیە وتی: خوا ئەمە بە شایەتی قبوڵ ناکات، ئینجا ئەو فەرمایشتەی پەروەردگاری بۆ خوێندنەوە کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ﴾ [الزخرف: ٨٦].

جا ئەو فاسیقیەی دراوەتە پاڵ یەزید وەك مەی خواردنەوە و یاریکردنی لەگەڵ مەیمون و خراپەکاری و.. هتد، هیچیان بەسەنەدێکی صەحیح لێوەی سابت نەبوون، بۆیە بڕوا بەمە ناکرێ و ئەسڵ باشییە، ئیتر خوا زانا و شارەزاترە بە حاڵی یەزید، ئەمەش بەلای ئێمەوە گرنگ نییە، ئەوە لە بەینی خۆی و خوای خۆی دایە.

گریمان مەسەلەکە ئاوهاش بوبێ، خۆ فاسقێتی ئیمامیش خروج لێکردنی واجب ناکات ئا بەو شێوەیەی کە ڕویداوە، وەك دواجار باسی لێوە دەکەین.

بەيعەت دەدرێت بە يەزيد وحوسەينيش ڕەدى دەكاتەوە

ئەوەبو لە ساڵى ٦٠ى كۆچى و لە تەمەنى ٣٤ ساڵيدا بەيعەت درا بە يەزيدى كوڕى موعاويە، بەڵام حوسەينى كوڕى عەلى و عەبدوڵڵاى كوڕى زوبەير بەيعەتيان پێنەدا، كاتێك داوايان لێكرا بەيعەت بدەن، عەبدوڵڵاى كوڕى زوبەير وتى: ئەم شەو بيرێكى لێدەكەمەوە و بەيانى ڕاى خۆمتان پىٚ ئەڵێم، وتيان: باشە، ئيتر هەر كە شەو داهات لە مەدينەوە بەرەو مەككە هەڵهات و بەيعەتى نەدا.

كاتێك هاتن بۆ لاى حوسەينى كوڕى عەلى، وتيان: بەيعەت بدە.

وتى: من بە نهێنى بەيعەت نادەم، بەڵكو بە ئاشكرا و بە پێش چاوى خەڵكيەوە بەيعەت ئەدەم.

وتيان: باشە، ئەويش هەر كە شەو هات، بە دواى عەبدوڵڵاى كوڕى زوبەيرەوە هەڵهات.

خەڵكى عێراق نامە بۆ حوسەين دەنێرن :

گەيشتە خەڵكى عيراق كە حوسەين بەيعەتى بە يەزيدى كوڕى موعاويە نەداوە، ئەمانيش يەزيدى كوڕى موعاويەيان ناوێت، بەڵكو معاويەشيان ناوێت، تەنها عەلى و كوڕەكانى نەبێت - ڕەزاى خوايان لێبێت- كەسيان ناوێت، ئەوە بوو هەر هەموويان نامەيان دەنارد بۆ حوسەينى كوڕى عەلى و تێيدا دەيان نوسى: ئێمە بەيعەتمان بە تۆ داوە و تۆ نەبێت كەسمان ناوێت و بەيعەتى يەزيديش لە گەردنمان نەما بەيعەتەكەمان بۆتۆيە، ئيتر نوسراو و نامەكان ئەوەندە زۆر بوون گەيشتنە زياتر لە پێنج سەد نامە، هەر هەمووى لە خەڵكى كوفەوە دەهات و داوايان لێدەكرد بێت بۆ لايان.

www.ba٨.org

حوسەین موسلیمی کوڕی عەقیل دەنێرێت :

بۆ ئەو مەبەستە حوسەینی کوڕی عەلی، ئامۆزاکەی خۆی: موسلیمی کوڕی عەقیلی کوڕی ئەبوتالبی نارد بۆ هێنانی هەواڵ و ڕاستی و ڕوونی مەسەلەکە، کە موسلیمی کوڕی عەقیل گەیشتە کوفە دەستی کرد بە پرسیار کردن، بۆی دەرکەوت خەڵکی یەزیدیان ناوێ و حوسەینی کوڕی عەلیان دەوێت، دوایی لە ماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەدا مایەوە، ئیتر خەڵك کۆمەڵ کۆمەڵ و تاك تاك دەهاتن و بەیعەتیان دەدا بە موسلیمی کوڕی عەقیل لە جیاتی حوسەینی کوڕی عەلی ڕەزای خوا لە هەموویان بێت.

لەوکاتەدا نوعمانی کوڕی بەشیر ئەمیری کوفە بوو، هەرکە هەواڵەکەی پێگەیشت، وا موسلیمی کوڕی عەقیل لە بن دەستیانە و خەڵك دێن و لە جیاتی حوسەین بەیعەتی پێ دەدەن، وای پیشاندا کە هیچی نەبیستووە و پەی بەو باسە نەبردووە، کار گەیشتە ئەوەی هەندێك لەدەور و دەستەکەی چوون بۆلای یەزید و هەواڵەکەیان پێدا، کە خەڵك بەیعەت دەدەن بە موسلیم و نوعمانی کوڕی بەشیریش خۆی کەڕ کردووە.

عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دەکرێت بە ئەمیری کوفە :

بەوهۆیەوە یەزید فەرمانی دا نوعمانی کوڕی بەشیر لەسەر کار لابرێت و عوبەیدوڵڵای زیادی کرد بە ئەمیری کوفە، خۆی ئەمیری بەسرە بوو کوفەشی خستە پاڵی تا ئەم کێشەیە چارەسەر بکات، ئەوەبوو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد لە شەودا گەیشتە کوفە و دەم و چاوی هەلپێچابوو، هەر کە بەلای خەڵکێکدا تێدەپەڕی و سەلامی لێدەکردن دەیانوت: وعلیك السلام، ئەی کچەزاکەی پەیامبەری خواﷺ، وایان دەزانی حوسەینە و بەنهێنی و دەم هەڵپێچراوی هاتووە، ئیتر عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد زانی مەسەلەکە جدیە و خەڵکیش چاوەڕێی حوسەینی کوڕی عەلی دەکەن، گەڕایەوە کۆشکەکەی، خزمەتکارێکی خۆی نارد بەڵکو هەوالێکی مەسەلەکە بێنێ و بزانێ سەر مەسەلەکە کێ بەڕێوەی دەبا ؟

ئەویش ڕۆیشت بەو پێیەی کە ئەم پیاوە لە ناوچەی «حمص»ـەوە هاتووە و سێ هەزار دیناری پێیە بۆ یارمەتیدانی حوسەین ﷛، ئا بەو شێوەیە دەستی کرد بە پرسیارکردن تا ماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەیان پیشاندا، کە چووە ژورە موسلیمی کوڕی عەقیلی بینی و بەیعەتی پێدا و سێ هەزار

دينارەكەشى پێدا، بەو شێوەيە چەند ڕۆژێك سەردانى كردن هەتا بە تەواوى زانى چيان بەدەستەوەيە، پاشان گەڕايەوە لاى عوبەيدوڵلاى كوڕى زياد و دەنگ و باسەكەى بۆ گێڕايەوە.

دەرچوونى حوسەين ﷺ بۆ كوفە :

دواى سەقامگير بوونى بارودۆخەكە و بەيعەتدانى خەڵكێكى زۆر بە موسليمى كوڕى عەقيل، ناردى بە دواى حوسەيندا كە بەرێ بكەوە كاروبارەكە ئامادە باشە، ئەوەبوو حوسەينى كوڕى عەلى ﷺلە ڕۆژى تەرويەدا دەرچوو بەروە و كوفە، عوبەيدوڵلاش بەو كارەى موسليمى كوڕى عەقيلى زانى بوو بۆيە گوتى: هانيئى كوڕى عوروەم بۆ بێنن، ئەوانيش هێنايان و پرسيارى لێكرد:

موسليمى كوڕى عەقيل لە كوێيە؟ وتى: نازانم.

ئەويش بانگى (مەعقەل)ى خزمەتكارى هانيئى كرد، كە هاتە ژورەوە، پێى وت: ئەمە دەناسى؟ وتى: بەڵێ، كە ناسيەوە پەشيمان بوويەوە و زانى مەسەلەكە فێڵى عوبەيدوڵلاى كوڕى زياد بووە، عوبەيدوڵلاى كوڕى زياد پێى وت: موسليمى كوڕى عەقيل لە كوێيە؟!

وتى: بەو خوايە ئەگەر لە ژێر پێكانم بێت بەرزى ناكەمەوە، كە واى ووت عوبەيدوڵلاى كوڕى زياد پياى كێشا و فەرمانى دا زيندانى بكرێ.

خەڵكى كوفە پشتى موسليمى كوڕى عەقيل بەر دەدەن

كە هەواڵەكە گەيشتە موسليمى كوڕى عەقيل، بە چوار هەزار سەربازەوە لەگەڵ خەڵكى كوفەدا دەورى كۆشكەكەى عوبەيدوڵلايان‌دا، جا لەوكاتەدا عوبەيدوڵلا زۆرێك دەم سپيەكانى كوفەى لە لابوو، بۆيە پێى ووتن: ئەو خەڵكە لە موسليمى كوڕى عەقيل پاشگەز بكەنەوە، بەڵێنى پارە و پوڵێشى پێدان و هەڕەشەى سوپاى شامى لێكردن، ئەوەبوو ئەو دەم سپيانە دەستيانكرد بە هەڵگەڕانەوە و پاشگەز كردنەوەى خەڵك، ئيتر هەر دايكە و دەهات و كوڕەكەى خۆى ئەبردەوە، هەر پياو و دەهات و براكەى خۆى ئەبردەوە، هەر سەرۆك خێڵە و دەهات و خەڵكى پاشگەز دەكردەوە، تا واى لێهات لە كۆى چوار هەزار كە لەگەڵى بوون، تەنها سى كەس مايەوە ! تەنانەت خۆرى ئەو ڕۆژە ئاوا نەبوو موسليمى كوڕى عەقيل تەنيا كەوت، خەڵك هەمووى ڕايكرد، واى لێهات بە ناو كۆڵانەكانى كوفەدا دەڕۆيشت نەيدەزانى بۆ كوێ بڕوات، تا داى لە دەرگاى ماڵى ئافرەتێك لە خێڵى (كيندە) و پێى وت: ئاوم دەوێ؟ ئەويش پێى سەير بوو، وتى: تۆ كێى؟ وتى: من موسليمى كوڕى

عەقیلم، هەواڵ و سەربوردەی خۆی بۆ گێرایەوە، کە خەڵك لێی هەڵگەڕاونەتەوە و سەریان نەختووە و پشتیان داوەتە ئاوە و حوسەینیش وا لە هاتننە، چونکە ئەم ناردبویە شوێنیە کە بکەوێتەڕێ، ژنەکە بردیە ماڵەوە و خانوویەکی چەپیان هەبوو لەوێی دانا و ئاوی بۆ هێنا، بەڵام کوڕەکەی هەستا و ئیخباری کرد، شوێنەکەی ووت بە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، ئەویش هەفتا پیاوی بۆنارد و دەوری ماڵەکەیان گرت، هەندێك شەڕی لەگەڵ کردن بەڵام دواجار-دوای ئەوەی پەیمانی نەکوشتنی لێوەرگرتن خۆی دا بەدەستەوە بردیان بۆ کۆشکی ئەمیر-، کە ڕۆیشتە ژورەوە، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هۆکاری ئەم کارەی لێپرسی؟

وتی: بەیعەتێك لە گەردنماندایە بۆ حوسەینی کوڕی عەلی. ئەویش وتی: بۆ مەگەر بەیعەتێکی یەزید لە گەردنتدا نییە؟ پاشان وتی: دەتکوژم.

موسلیم وتی: ڕێگە بدە با وەسیەت بکەم. وتی: باشە وەسیەت بکە، چاوی گێڕا، عومەری کوڕی سەعدی کوڕی ئەبی وەقاصی بینی، پێی وت: تۆ نزیکترین کەسی منی کە بە خزمایەتی بە من دەگەی وەرە با وەسیەتێکت بۆ بکەم، بردیە سوچێکی ژورەکەوە و پێی ووت کە: کەسێك بنێرێت بۆلای حوسەین بەڵکو بگەڕێتەوە، عومەری کوڕی سەعدیش ڕاستەوخۆ پیاوێکی نارد کە بە حوسەین ڕابگەیەنێت کار لەکار ترازاوە و خەڵکی کوفە فێڵیان لێکردووە.

موسلیم لەو کاتەدا ووتە بەنرخە بەناوبانگەکەی خۆی ووت: (بە خاوخێزانتەوە بگەڕێوە، خەڵکی کوفە فریوت نەدەن، لە ڕاستیدا خەڵکی کوفە درۆیان لەگەڵ تۆ ولەگەڵ منیش کرد، درۆزنیش خاوەن قسەی خۆی نییە).

لە ڕۆژی عەرەفە موسلیمی کوڕی عەقیل کوژرا، حوسەینیش لە ڕۆژی تەرویەدا کەوتبووە ڕێ، کە دەکاتە ڕۆژێك پێش کوشتنی موسلیمی کوڕی عەقیل.

بەرهەڵستی هاوەڵان لە ئاست دەرچوونەکەی حوسەین ﷺ بۆ کوفە

زۆرێك لە هاوەڵان هەوڵیاندا نەهێڵن حوسەینی کوڕی عەلی بڕوات، لەوانە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر، و عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس، و عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص، و ئەبو سەعیدی خودری، و عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر، و موحەممەدی کوڕی حەنەفیەی برای، هەموو ئەمانە کە زانیان حوسەین نیازی کوفەی هەیە ڕێگریان لێکرد، **ئەمەش ووتەی هەندێکیانە:**

١. عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس:

کە حوسەین ویستی بڕوات، عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس پێی وت: لەبەر ئەوە نەبێت خەڵك گاڵتەمان پێ بکات، بە توندی دەمگرتی و نەمدەهێشت بڕۆی.

٢. ئیبن عومەر:

شەعبی دەڵێ: ئیبن عومەر لە مەککەدا بوو هەواڵی پێگەیشت کەوا حوسەین وا بەرەو عێراق ڕۆیشتووە، بە دووری سێ ڕۆژە ڕێوە خۆی گەیاندە حوسەین، وتی :بۆ کوێ تەشریف ئەبەی؟

ئەویش وتی: بەرەو عێراق، پاشان نامەکانی خەڵکی عێراقی پیشاندا و وتی: ئەوە نامە و بەیعەتەکانیانە -فریویان دابوو ڕەزای خوای لێبێ-. ئیبن عومەر وتی: مەڕۆ، حوسەین قایل نەبوو.

پاشان وتی: دەی فەرمودەیەکت بۆ دەگێڕمەوە، جوبرەئیل هاتە لای پەیامبەر ﷺ سەرپشکی کرد لە نێوان دونیا و ئاخیرەت، پەیامبەری خوا ﷺ ئاخیرەتی هەڵبژارد و دونیای نەویست، تۆش پارچە گۆشتێکی لەو (إنك بضعة منه)، دە بەخوا هەرگیز کەستان ئەم کارە ناگرێتە دەست، خوای گەورەش ئەم کارەی لێ لانەداون مەگەر بۆ خێری خۆتان نەبێ، بەڵام هەر ئامادە نەبوو بگەڕێتەوە، عەبدوڵڵا دەستی کردە ملی و گریا و پێی وت: (أستودعك الله من قتيل).

٣. عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر:

بە حوسەینی وت: بۆ کوێ تەشریف ئەبەی؟ دەڕۆی بۆلای خەڵکانێك باوکتیان کوشت و دایان لە براکەت ! مەڕۆ، بەڵام حوسەین قایل نەبوو.

٤. ئەبو سەعیدی خودری:

وتی: ئەی ئەبوعەبدوڵڵا من ئامۆژگاریت دەکەم و دڵم بۆت دەسوتێ، لە ڕاستیدا پێم گەیشتووە کەوا خەڵکانێك لە سەرخەرانی خۆتان لە کوفە داوات لێدەکەن بڕۆی بۆلایان، نەکەی بڕۆی، چونکە گوێم لە بابت بوو لە بارەی کوفەوە دەیوت: بەخوا بێزارم لێیان و ڕقم لێیانە، ئەوانیش لە من بێزارن و ڕقیان لێمە و هەرگیز وەفایان لێ نابینی وە هەرکەس بەوان بباتەوە ئەوا بەشێکی دۆڕاوی بردۆتەوە، بەخوا نە عەزمیان هەیە لەکاروباردا، نە ئارام دەگرن لەژێر شمشێردا.

* هەروەها لەو کەسانەی کە بە حوسەینیان ووت نەڕوا بۆ کوفە، لە غەیرە صەحابە:

فەرەزدەقی شاعیر، دوای ئەوەی حوسەین کەوتە ڕێ گەیشتە فەرەزدەقی شاعیر، پێی وت: لە کوێوە؟ ئەویش وتی: لە عێراقەوە، وتی: ئەی دەنگ و باسی خەڵکی عێراق چۆنە؟

وتی: دڵیان لەگەڵ تۆیە و شیرەکانیان لەگەڵ بەنی ئومەییە، بەمەیش ڕازی نەبوو و وتی: خوا پشت و پەنایە.

حوسەین دەگاتە قادسیە

هەواڵی موسلیمی کوڕی عەقیل لە ڕێگەی ئەو نێردراوەی کە عومەری کوڕی سەعد ناردبووی گەیشتە حوسەین، حوسەین ویستی بگەڕێتەوە، پرسێکی بە کوڕەکانی موسلیمی کوڕی عەقیل کرد، ئەوان وتیان: نە بەخوا ناگەڕێینەوە هەتا تۆڵەی باوکمان نەکەینەوە، حوسەینیش هاتە سەر ڕەئی ئەوان، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دوای ئەوەی بەدەرچوونی حوسەینی زانی، فەرمانیدا بە حوڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی کە لە پێشەوە بە هەزار سەربازەوە بڕوات ڕێگە بە حوسەین بگرێت، ئەوەبوو لە نزیك قادسیە گەیشتە حوسەین.

حوڕ پێی وت: بەرەو کوێ ئەی کچەزاکەی پەیامبەری خوا؟!

وتی: بەرەو عێراق.

ئەویش وتی: کەواتە بگەڕێوە و باخوا بە تۆ گیرۆدەم نەکات، بگەڕێوە بۆ ئەو شوێنەی لێوەی هاتووی، یان بڕۆ بۆ شام بۆلای یەزید، بەس بەرەو کوفە مەیە.

حوسەین قایل نەبوو و دەستی کرد بە ڕۆیشتن بەرەو عێراق، حوڕڕی کوڕی یەزیدیش دەهاتە

پێشیەوە و ڕێی پێ نەدەدا.

حوسەین پێی وت: لێم دوورکەوە لە بار دایکت چی.

حوڕری کوڕی یەزید وتی: دەی سوێند بەخوا هەر عەرەبێکی تر ئەو قسەیەی بکردایە، تۆڵەم لە خۆیی و دایکیشی دەکردەوە، بەس چی بڵێم دایکت گەورەی ئافرەتانی دونیایە.

حوسەین دەگاتە کەربەلا

حوسەین لە شوێنێك وەستا پێی دەگووترا کەربەلا (كَرْبَلاءُ).

پرسیاری کرد ئەم شوێنە ناوی چی یە؟ وتیان: كَرْبَلاء.

وتی: كَرْبٌ وَبَلاءٌ، سەخڵەتی و مەینەتی.

کاتێك سوپاکەی عومەری کوڕی سەعد گەیشت کە ژمارەیان چوار هەزار سەباز دەبوو، قسەی لەگەڵ حوسەیندا کرد و پێی ووت کە لەگەڵیدا بڕوات بۆ عێراق لای عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد، ڕازی نەبوو. بەڵام کە بینی مەسەلەکە جیددیە، بە عومەری کوڕی سەعدی وت: من سەرپشکت دەکەم لە نێوان سێ شتدا، یەکێکیان لە بۆ خۆت هەڵبژێرە. وتی: چییە؟

وتی: یان ئەوەتا ڕێگەم بدەی بگەڕێمەوە، یان ئەڕۆم بۆ سنورێك لەو سنورانەی موسڵمانان بۆ خۆم جیهاد دەکەم، یان ئەڕۆم بۆلای یەزید لە شامدا و دەستم دەخەمە نێو دەستی. عومەری کوڕی سەعد وتی: باشە تۆ یەکێك بنێرە بۆلای یەزید، منیش یەکێك دەنێرم بۆلای عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد، تا بزانین چی ئەبێت، حوسەین کەسی نەنارد، بەڵام عومەری کوڕی سەعد نێردراوێکی نارد بۆلای عەبەیدوڵلای کوڕی زیاد.

نێردراوەکە گەیشت و حاڵ و مەسەلەکەی بۆ باسکرد، کە حوسەین دەڵێ: لە نێوان ئەم سێ شتەدا سەرپشکتان دەکەم، ئیبن زیاد ڕازی بوو بە هەرکام لەوانەی حوسەین هەڵی دەبژێرێت، بەڵام لەلای عوبەبدوڵلای کوڕی زیاد پیاوێك هەبوو بەناوی (شەمری کوڕی زیلجەوشەن)، کە یەکێك بوو لە دار و دەستەکانی ئیبن زیاد، ئەو وتی: نە بەخوا شتی وا نابێ، ئیلا ئەبێ بە حوکمی تۆ ڕازی بێ. عوبەیدوڵلا بەم قسەیەی فریوی خوارد و وتی: بەڵێ، ئەبێت بە حوکمی من ڕازی بێت.

www.ba٨.org

ئەوەبو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هەستا بەناردنی شەمری کوڕی زیلجەوشەن وپێی وت: بڕۆ هەتا ڕازی دەکـەیت بە حوکمی من، ئەگەر عومەری کوڕی سـەعـد بـەمـە ڕازی بوو باشـە.

وەگەرنا ئەوە تۆ لە جێگەی ئەو دەبیتە سەرکردەی سوپا.

جا ئیبن زیاد، عومەری کوڕی سەعدی بە چوار هەزار سەربازەوە ئامادە کردبوو بـۆ ڕۆیـشتن بـۆ ناوچەی (ڕەی) و پێی وت: مەسەلەکەی حوسەین تەواو بکە و پاشان لەوێوە بڕۆ بۆ ڕەی، بەڵێنیـشی پێ دابوو بیکا بە والی ڕەی.

شەمری کوڕی زیلجەوشەن کەوتە ڕێ، هەواڵەکە گەیشتە حوسەین، کە هەر ئـەبێت بـە حـوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی بێت، بەرپەچی دایـەوە و وتـی: (نـەخێر بـەخوا هـەرگیز بـە حـوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی نابم).

حوسەین ئامۆژگاری سوپای کوفە دەکا وخوایان بیر دێنێتەوە:

ژمارەی ئەوانەی لەگەڵ حوسەیندا بوون هەفتا و دوو سوار بوون و سوپای کوفەش پێـنج هـەزار دەبوون، کە هەر دوولا بەرانبەر یەك ڕاوەستان، حوسەینی کوڕی عەلی وتـی: بـە خۆتانـا بـچنەوە و موحاسەبەیەکی نەفسی خۆتان بکەن، دەکرێ خەڵکانی وەك ئێوە لەگـەڵ ئەمـسالی منـدا بجـەنگێ؟ من کچەزای پەیامبەرەکەتانم، لە کاتێکدا ئێستا هـەموو سـەر زەوی کـچەزای پەیامبـەرێکی تێـدا نییە جگە لە من نەبێ، پەیامبـەری خـواﷺ بـە مـن و براکـەمی فـەرمووە: (ئـەم دووانـە گـەورەی گەنجانی بەهەشتن).

ئیتر بەردەوام هەر هانی دەدان کە واز لە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادبێنن و بێنە پاڵ وی، ئـەوەبوو سی کەسیان دایانە پاڵ حوسەین لەوانە حەڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی سەرکردەی پێشەکی سوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد. بە حەڕڕی کـوڕی یەزیـدیان وت: تـۆ وەکـو سـەرکردەی پێـشەکی سـوپاکە لەگەڵمان هاتی، ئێستا دەڕۆیتە پاڵ حوسەین؟!!

ئەویش وتـی: **تیابچن، سوێند بەخوا ئەمن نەفسی خۆم سەرپشك دەکەم لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا**، دەی بەخوا هیچ شتێك بەسەر بەهەشتدا هەڵنابژێرم، ئەگەر لەت لەت بکرێم و بسوتێنرێم.

دوای ئەوە لە ڕۆژی پێنج شەممە هەردوو نوێـژی نیـوەڕۆ و عەسـری بـەجێهێنا، پـێش نوێـژی بـۆ

هەردوو لا کرد، هەم بە سوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، هەم بەوانەی لەگەڵیدا بوون، لە پێشدا پێی ووتن: خۆتان بەرنوێژی بۆخۆتان بکەن و ئێمەش بۆ خۆمان. وتیان: نابێ، ئێمەش نوێژ لە دوای تۆوە دەکەین، ئیتر نوێژی نیوەڕۆ و عەسریان لە دوای حوسەینەوە کرد، کە نزیکی ئێوارە بوویەوە بە سوارەکانیانەوە هاتنە پێشەوە، حوسەین هەندێکیش خەوتبوو هەرکە بینیانی وتی: ئەمە چی یە؟ وتیان: قوربان بۆ پێشەوە دێن، وتی: بڕۆن قسەیان لەگەڵ بکەن، بزانن چیان دەوێ؟

بیست سوار ڕۆیشتن، لە نێوانیاندا عەبباسی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبی برای حوسەینیان تێدا بوو، قسەیان لەگەڵ کردن و پرسیاریان لێکردن؟ ئەوانیش وتیان: یان ئەوەتا بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی دەبێ یان بجەنگێ.

وتیان: با بڵێین بە ئەبو عەبدوڵڵا، گەڕانەوە بۆلای حوسەین ﷺ و پێیان ووت، وتی: ئەمشەو سەبرمان لێبگرن سبەی هەواڵتان دەدەینێ، **با نوێژ بکەم، حەزم لە نوێژکردنە بۆ پەروەردگاری پاك و پیرۆزم**، ئیتر ئەو شەوە هەتا بەیان هەر خەریك نوێژ و استغفار و دوعاکردن بوو، ئەو و ئەوانەشی لەگەڵیدا بوون -ڕەزای خوا لە هەموویان بێ-.

شەڕ لە نێوان هەردولا ڕوو دەدات

لە بەرە بەیانی ڕۆژی هەینیدا دوای ئەوەی حوسەین ڕازی نەبوو ببێتە دیلی ژێر دەستی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، جەنگ لە نێوان هەردوو لادا دەستی پێکرد، هەر دوو تاکە هاوسەنگ نەبوون، بۆیە هەرکە هاوەڵەکانی حوسەین زانیان توانای ئەم سوپایەیان نییە، هەموو خەمێکیان بووە پاراستنی حوسەین ﷺ، ئەوەبوو یەك لە دوای یەك لە دەور دەستی دەکوژران، هەتا کەسیان نەمایەوە جگە لە حوسەینی کوڕی عەلی خۆی نەبێت ﷺ. عەلی کوڕیشی نەخۆش بوو.

دوای ئەوە حوسەین بە درێژایی ئەو ڕۆژە هەروا مایەوە، کەس نەیدەوێرا بڕواتە پێشەوە بەشکو بگەڕێتەوە، کەس نەیدەویست ببێتە هۆی کوشتنی، ئەمە هەر بەردەوام بوو، هەتا شەمری کوڕی زیلجەوشەن هات و هاواری کرد تیاچن، لەبار دایکی خۆتان چن، دەوری دەن و بیکوژن، ئەوانیش هاتن و دەوریان گرت، حوسەینیش زۆر بە جوامێرانە بە شمشێرەکەیەوە بە نێوانیاندا دەڕۆیشت، زۆرێکی لێیان کوشت، وەکو شێر بوو، بەڵام زۆری لە زیرەکی دەباتەوە.

شەمر هاواری تێکردن: تیا بچن ئەوە چاوەڕوانی چین ؟! پەلاماری بدەن. ئەوانیش چوونە پێشەوە بۆی و کوشتیان. جا ئەوەی کە حەسەنی کوڕی عەلی کوشت و دەستی ڕاستەوخۆی تیا هەبوو: سینانی کوڕی ئەنەسی نەخعی بوو، سەری لە لاشەی کردەوە، هەندێکیش دەڵێن: شەمر بووە، خوا ڕوویان ڕەشکا.

دوای ئەوەی کوژرا سەریان برد بۆ عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد لە کوفە، عوبەیدوڵڵا بەو چوکڵەی کە بە دەستیەوە بوو پیای دەکێشا و دەیخستە نێو لوتیەوە، ئەوەبوو ئەنەسی کوڕی مالك هەستا و وتی: بە خوا خراپت لەگەڵ دەکەم، ئەمن پەیامبەری خوام بینی ﷺ ماچی شوێنی چوکڵەکەی تۆی دەکرد[١١].

ئیبراهیمی نەخعی ئەڵێ: ئەگەر لە بکوژانی حوسەین ببوایەم و پاشان بخرایەمە بەهەشتەوە ڕووم نەدەهات بە لای پەیامبەری خوادا ﷺ بڕۆم و بمبینێت[١٢].

کێ لە خانەوادەکەی پەیامبەر ﷺ کوژرا؟

* **لە منداڵەکانی عەلی کوڕی ئەبو تالب:** حوسەین خۆی، جەعفەر، عەبباس، ئەبوبەکر، موحەممەد، عوسمان کوژرا.

* **لە منداڵەکانی حوسەین:** عەبدوڵڵا،عەلی گەورە (زەینولعابدین نا).

* **لە منداڵەکانی حەسەن:** عەبدوڵڵا، قاسم، ئەبوبەکر.

* **لە منداڵەکانی عەقیل:** جەعفەر، عەبدوڵڵا، عەبدولڕەحمان، عەبدوڵڵای کوڕی موسلیمی کوڕی عەقیل، موسلیمی کوڕی عەقیل خۆیشی لە کوفە کوژرا.

* **لە منداڵەکانی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر:** عەون، موحەممەد هەژدە کەس بس لە ئال و بەیتی پەیامبەر ﷺ لەم جەنگە ناهاوتایەدا کوژران.

---

[١١] (المعجم الكبير) للطبراني، (٥/ ٢٠٦ رقم ٥١٠٧)، وانظر: (صحيح البخاري (كتاب فضائل الصحابة، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٤٨)

[١٢] (المعجم الكبير) للطبراني، (٣/١١٢رقم: ٢٨٢٩) وسنده صحيح.

ئەوەی لە بارەی کوشتنی حوسەینەوە ﷺ دەگوترێ

لە ئوم سەلەمەوە دەڵێ: جوبرەئیل لە لای پەیامبەری خوا بوو ﷺ وحوسەینیش لای من بوو، حوسەین دەستی کرد بە گریان منیش بەرمدا و ڕۆیشتە ژورەوە بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ، جوبرەئیل فەرمووی: ئەی موحەممەد خۆشیت دەوێ؟ ئەویش فەرمووی: بەڵێ. فەرمووی: دەی ئوممەتەکەت دەیکوژن، ئەگەریش ئەتەوێ لە خۆڵی ئەو شوێنەت پیشان دەدەم کە تیایدا دەکوژرێت، پیشانیدا، بینی شوێنێکە پێی دەوترێت کەربەلا.فەرمودەیەکی مەشهوریشە بەڵام لە هەموو ڕێگاکانیەوە لە ئوم سەلەمەوە زەعیفە.

هەر لە ئوم سەلەمەوە دەڵێ: گوێم لە جنۆکە بوو کاتێك حوسەین کوژرا شیوەنیان دەکرد[١٣].

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سەلەمدا هاتوە ئەڵێ: بەهۆی قار وخەفەت خواردنیەوە لەبەر کوشتنی حوسەین کۆچی دوایی کردوە.

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سەلەمدا هاتوە ئەڵێ بە هۆی خەم وخەفەتی کوشتنی حوسەینەوە کۆچی دوایی کردوە.

بەڵام ئەوەی کە ڕیوات دەکرێ کەوا لە ئاسمانەوە خوێن باریوە، یان ئەوەی دیوارەکان خوێناوی بوون، یان بەردێك بەرز نەدەکرایەوە ئیلا ژێرەکەی هەر خوێن بوو، یان هەر وشترێکیان سەر بڕایە هەمووی دەبووە خوێن، ئەمانە هەر هەمووی درۆ و دەلەسە و قسەی پوچن، ڕچەیەکی صەحیحی نییە نە بۆ پەیامبەری خواﷺ نە بۆ یەکێك لەوانەی کە هاوچەرخی ڕوداوەکە بوون، تەنانەت ضعیفیش نییە، تەنها درۆیەکە و بۆ وروژاندنی هەست و سۆز دەکرێ. ڕیوایەتانێکی سەنەد پچڕاون و نەگەیشتونەتە ڕوداوەکە.

هەروەها لە ئیبن عەبباسەوە ئەڵێ: لە خەودا پەیامبەری خوامﷺ بینی، لە نیوەڕۆیەکدا قژی

---

(١٣) (فضائل الصحابة) (٧٦٦/٢ رقم ١٣٧٣) وسنده حسن.

www.ba٨.org

خۆڵاوی و شێواو بوو، شوشەیەکی هەڵدەگرت خوێنی تێدا بوو، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ئەوە چییە؟ فەرمووی: خوێنی حوسەین و هاوەڵەکانێتی، لەو کاتەوە بە دواییدا ئەگەڕێم تا ئەمڕۆ. عەممار کە هەوالّخوانی فەرمودەکەیە دەڵێت: ئەمەمان لای خۆمان لەبەرکرد، دوای بینیمان حوسەین لە هەمان ئەو ڕۆژەدا کوژرا[١٤]هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرمویّ: (هەرکەس بمبینیّ لە خەودا، ئەوا بەڕاستی منی بینیوە)[١٥].

خەڵکی کوفە تۆڵە لە نەفسی خۆیان دەکەنەوە

ئەو کەسەی وا فەرمانی کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلیدا عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو، بەڵام زۆری نەبرد یەکسەر کوشتیان، موختاری کوڕی ئەبی عوبەید هەستا کوشتی و تۆڵەی حوسەینی لیّ سەندەوە، جا ئەم موختارە لەو کەسانەبوو کە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلی بەردا و پاشگەز بوویەوە.

هەربۆیە ئەم کارە بۆ خەڵکی کوفە تۆڵە سەندنەوە بوو لە نەفسی خۆیان، چونکە :

یەکەم: ئەوان پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلیان بەردا، تا کوشتیان و کەسیشیان جوککەی لێوە نەهات.

دووەمیش: کاتێك حوسەین دەرچوو کەسیان بەرگریان لێنەکرد، تەنها حورڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی و هاوەڵەکانی نەبێت، بەڵام خەڵکی کوفە ئەوان وازیان لێهێنا، هەر بۆیە دەبینیت سینە دەکوتن و ئەوە دەکەن کە دەیکەن، هەمووی بۆ سڕینەوەی ئەو هەڵەیەی باو و باپیرانە هەروەك خۆیان ئەڵێن[١٦].

---

[١٤] (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

[١٥] (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

[١٦] هەر بۆیە ئەو سوپای موختارەی کە تۆڵەی حوسەینیان کردەوە ناوی خۆیانیان نابو (التوابين) (تۆبەکاران)، وەکو دان پێدانانێك بەو کەمترخەمیەی لە ئاست حوسەین کردیان، ئەمەش سەرەتای دەرکەوتنی شیعە بوو وەکو مەزهەبێکی سیاسی، بەڵام دەرکەوتنی شیعە وەکو مەزهەبێکی فیکری و فیقهی دوای ئەوە دەرکەوت، دەمێك دوای ڕوخانی دەوڵەتی بەنی ئومەییە بوو.

سزای دونیا پێش دواڕۆژ

عومارەی کوڕی عومەیر ئەڵێ: سەری عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد و دار و دەستەکەیان هێنا و لە مزگەوتەکەی «ڕەحبە»دا ڕیز کران، دەڵێ: کە گەیشتمە لایان گوێم لێبوو دەیانوت ئەوە هات، ئەوە هات، بینیم مارێکە، بەنێو سەرەکاندا دەڕۆیشت تا چووە نێو لوتی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادەوە، کەمێك مایەوە و پاشان هاتە دەر و چوو تا دیاری نەما، پاشان هەم وتیان: ئەوە هاتەوە، ئەوە هاتەوە، هەمان کاری دووبارە یان سێ بارە کردەوە[١٧].

ئەمەش تۆڵەیەکی خوایی بوو لەم پیاوەی کردەوە کە دەستێکی گەورەی هەبوو لە کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی دا رضي الله عنه.

هەروەها لە ئەبو ڕەجائی عوتاریدیەوە وتوویەتی: جوێن بە عەلی و ئەو خانەوادەیە مەدەن، ئێمە هاوماڵێکی «بەلهوجین»یان[١٨] هەبوو وتی: ئەم فاسقە -واتە: حوسەینی کوڕی عەلی- نابینن خوا کوشتی، ئەبو ڕەجاء دەڵێ: ئەوەبوو خوای گەورە سپیاییەکی تووشی چاوی کردئەوەبو دەستبەجێ کوێری کرد[١٩].

کێ حوسەینی کوشت رضي الله عنه؟

پێش ئەوەی بکوژانی حوسەین بناسین، وەرە با چەند ساڵێك بگەڕێینەوە دواوە بۆ لای عەلی و حوسەین لەگەڵ شیعەکەیاندا، شیعەش واتە سەرخەر و لایەنگر وپشتگیر: - هەمو ئەمانەش لە کتێبی ئەو قەومە خۆیانەوە دەیگێڕمەوە -

١. عەلی رضي الله عنه :

سکاڵا لە دەست شیعەکەی دەکات (لە خەڵکی کوفە) و ئەڵێ: (لە ڕاستیا هەموو گەلێك لە ستەمی کاربەدەستانی ترساوە، بەڵام من وام لێهاتووە لە ستەمی ژێر دەستەکانم دەترسم، وتم دەرچن بۆ جیهاد دەرنەچوون، وتم گوێ بگرن گوێتان نەگرت، بە نهێنی و بە ئاشکرا بانگم کردن دەنگتان نەبوو، ئامۆژگاریم کردن وەرتان نەگرت، بۆ ئێوە ئامادەن بەس وەك نەبوو، بەندەن وەك خاوەن

---

[١٧] (جامع الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن و الحسين، حديث(٣٧٨٠)، واسناده صحيح.

[١٨] هۆزێکە لە هۆزەکانی عەرەب.

[١٩] (المعجم الكبير) (١١٢/٣ رقم ٢٨٣١) وسنده صحيح.

www.ba٨.org

بەندە؟ حیکمەتتان بۆ باس دەکەم لێی ڕادەکەن، بە ئامۆژگاری چاك ئامۆژگاریتان دەکەم بڵاوەی لێدەکەن، قسەتان بۆ دەکەم و هانتان دەدەم لە بۆ جیهادی خەڵکانی زۆردار کەچی ناگەمە کۆتایی وتەکانم سەبەئیانە هەریەك بۆلایەك بڵاوەی لێدەکەن و دەگەڕێنەوە بۆ مەجلیسی خۆتان و خۆتان لە ئامۆژگاریەکانتان گێل دەکەن، بەیانی ڕاستان دەکەمەوە کەچی ئێوارە دەگەڕێنەوە بۆلام وەکو قەوس لار بوونەتەوە، ڕاستکەرەوە وەڕس بوو ڕاستکراوەیش یاخی بوو، ئەی ئەوانەی بە لاشە ئامادەن بە عەقڵ لێرە نین، هەوەس و ئارەزو جیاوازەکان، ئەی ئەوانەی کە والیەکانتان بە دەستانەوە گیر هاتوون، هاوڕێکەتان مەبەستی خۆیەتی گوێڕاڵی خوا دەکا و ئێوەش سەرپێچی دەکەن، بەڵام هاوڕێکەی شامتان سەرپێچی خوا دەکا کەچی خەڵکەکە هەر گوێڕایەڵێن، قەسەم بەخوا حەزم ئەکرد موعاویە ئێوەی بۆم بگوڕیبایەتەوە بە گۆڕینەوەی دینار بە درهەم، دەی لە ئێوە ببردایە و پیاوێکی لەوانی پێم بدایە، ئەی خەڵکی کوفە ئەمن گیرۆدەی سێ و دووانێ بووم بە دەستانەوە: کەڕی گوێدار، لاڵی قسەکەر، کوێری چاودار، نە بەڕێز و دڵسۆز لەبەیەك گەیشتن، نە برادەری سیقەن لە ناڕەحەتی، دەستان بەخۆڵا چێ، ئەی هاوشێوەکانی وشتر کە چاودێرەکەی دیار نییە، تا لەلایەکەوە کۆیان دەکەیتەوە لە لاکەی ترەوە بڵاوەی لێ دەکەن)[٢٠]

کارەکە بەمەوە نەوەستا تەنانەت تۆمەتی درۆشیان داوە پاڵی-پەنا بەخوا-

شەریف ڕەزا لە ئەمیری بڕوادارانەوە عەلی ﵁ ڕیوایەت دەکا کە وتوویەتی: (أما بعد: ئەی خەڵکی عێراق ئێوە وەك ژنی سك پڕ وان، سکی پڕ بوو بێ و ماوەی تەواو بوو بێ پاشان بە مردوێتی منداڵەکەی دانابێ، پاشان مێردەکەی مردبێ و ماوەی بێوەژنیشی درێژەی کێشا بێ، ئینجا خزمە دوورەکانی میراتیان گرتبێ، دە بەخوا بە ئیختیاری خۆم نەهاتم بۆلاتان بەڵکو بەزۆر هاتم، جا پێم گەیشتووە کە ئەڵێن: عەلی درۆ ئەکات، خوا بتان کوژێت ! درۆ بە دەم کێوە ئەکەم)[٢١].

هەروەها ئەڵێ: (خوا بتان کوژێت ! بەڕاستی دڵمتان پڕ کرد لە کێم و زوخاو و سنگمتان پڕ کرد لە ڕق و کینە و هەناسەمتان هەمووی کرد بە غەم و خەفەت و ڕا وبۆچونی منتان بە سەرپێچی و

---

[٢٠] نهج البلاغه (١/١٨١-١٨٩) .

[٢١] نهج البلاغة (١/١١٨-١١٩).

سەرکزی خۆتان لێ تێك دام)[٢٢].

٢. حەسەنی کوڕی عەلی رضي الله عنه :

ئەڵێ: (بەخوا وا ئەزانم موعاویە لە مانە بۆ من باشترە، وا ئەزانن لایەنگری منن؟ کەچی ویستیان بمکوژن، شتومەکەکانمیان تالان کرد، پارە وسامانەکەمیان برد، دە بەخوا ئەگەر موعاویە پەیمانێکم لێوەر بگرێ کە خوێنمی پێ بپارێزرێت و ئەمینم بکات لە ماڵ وخێزانەکەم ئەوا باشترە لەوەی بمکوژن، ئەوکاتە وخاوخێزانەکەشم لە دەست ئەچێت، خۆ ئەگەر لەگەڵ موعاویەدا کوشتار بکەم ئەوا ئەو کاتە دەکەن بە ملمدا و بە ئاشتی دەمخەنە ژێر دەستی)[٢٣].

هەروەها بە شیعەکەی خۆی ئەڵێ: (ئەی خەڵکی عێراق لەبەر سێ شت وازم لێ هێنان: کوشتنی باوکم و لێدانی من و تالانکردنی شتومەکەکانم)[٢٤].

* غەدری خەڵکی کوفە کە بکوژی حوسەینن:

موحەممەدی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالب کە ناسراوە بە ئیبنولحەنەفیە، ئەمیش ئامۆژگاری حوسەینی برای رضي الله عنه کرد و پێ وت: برام ئەتۆ دەزانی ئەوان غەدریان لە بابت و براکەت کرد، جا ئەترسم حاڵی تۆش وەك حاڵی ئەوان بێ و بەدەردی ئەوان بڕۆی)[٢٥].

هەروەها شاعیری بەناوبانگ فەرەزدەق -کاتێك حوسەین پرسیاری ئەو شیعەیەی خۆی لێکرد، کە ئەم لە لایانەوە دێتەوە- فەرەزدەق وتی: (دڵیان لەگەڵتە و شیرەکانیان لەسەرتە، بەڵام فەرمان لە ئاسمانەوە دادەبەزێت و خوداش ئەوەی بیەوێ دەیکات، حوسەین وتی: (ڕاست دەکەی فەرمان هەر بۆ خودایە و هەموو ڕۆژێ ئەو لە کردنی کارێکدایە، خۆ ئەگەر قەزای خوا بە شێوەیەك هات کە ئێمە حەزمان لێ ئەکرد و پێی ڕازی بووین، ئەوا سوپاسی دەکەین لەسەر نیعمەتەکانی، هەر ئەویش پشت و پەنایە بۆ شوکرانە بژێری کردن، ئەگەریش وا نەبوو خۆ ئەگەر کەسێك نیەتی ڕاست بێ و بە

---

[٢٢] نهج البلاغة (١/١٨٧ - ١٨٩).

[٢٣] الندوة (٣/٢٠٨) و (في رحاب أهل البيت) ص (٢٧٠).

[٢٤] (لقد شيعني الحسين) ص (٢٨٣).

[٢٥] اللهوف لابن طاووس ص(٣٩)، عاشوراء للإحسائي ص ١١٥، المجالس الفاخرة لعبد الحسين ص ٧٥، منتهى الآمال ١/٤٥٤، على خطى الحسين ص ٩٦..

www.ba٨.org

نهێنی له خوا ترس بێ دوور ناكەوێتەوە)[٢٦].

كاتێكیش حوسەین رضي الله عنه قسەی لەگەڵ كردن ئاماژەی بۆ پێشینەیان كرد، كه چیان بەسەر باوك و براكەی هێناوە، له وتارێكیدا ئەڵێ : (خۆ ئەگەر ئەوە نەكەن و پەیمانەكەتان بشكێنن و بەیعەتی من له گەردنتان لادەن، ئەوە شتێكی سەیر نییە له ئێوە، مەگەر بەسەر باوك و براكەم و موسلیمی كوڕی ماممتان نەهێنا، بەڕاستی مەغرور ئەو كەسەیە بە ئێوە فریو بخوات)[٢٧].

٣. عەلی كوڕی حوسەین ناسراو به زەینولعابدین:

دائەبەزێتە سەر سەرخەرانیی (شیعە)كەیی و سەرزەنشتیان ئەكا و ئەڵێ: (ئەی خەڵكینە سوێندتان ئەدەم بەخوا دەزانن كه نوسراوتان بۆ باوكم نووسی و پاشان فێڵتان لێكرد، گفت و پەیمان و بەیعەشتان پێدا و پاشان لەگەڵی بەشەڕ هاتن و سەرشۆڕیتان كرد، دەك لە ناوبچێ ئەو كارەی وا كردوتانە، بۆ ڕەی خراپیتان، بە چ ڕویەكەوە تەماشای پەیامبەری خوا دەكەن ﷺ كاتێك پێتان ئەڵێ: (عیترەتی منتان كوشت، ئابڕو (حورمەت)ی منتان برد، دە بڕۆن ئێوە له ئومەتی من نین)، ئەوەبوو دەنگی گریانی ئافرەتان له هەموو لایەكەوە بەرز بوویەوە وهەندێكیان بە هەندێكی تریان دەیوت: تیاچوونە و بەخۆتان نازانن.

پاشان وتی: (ڕەحمەتی خوا له كەسێك ئامۆژگاریەكانم قبوڵ دەكات وە وەسیەتەكەم لە پێناوی خوا و پەیامبەر و ئەهلوبەیتەكەی دەپارێزێت، بێگومان لە پێغەمەری خوادا چاكترین نموونەی سەرمەشقی و چاولێكەری هەیە بۆ ئێمە).

هەر هەمویان وتیان: ئێمە هەموومان گوێڕایەڵ و فەرمانداریین و دەستمان بە تۆوە گرتووە و پشتت لێ ناكەین و بەرنادەین، ڕەحمەتی خوات لێبێ فەرمانی خۆمان پێ بڵێ، ئێمە شەڕین لە بۆ شەڕت و ئاشتین لە بۆ ئاشتیت و دەدەین لە یەزید و تەبەڕا لەهەر كەسێك دەكەین ستەمی لێتكردبێ، ئەویش وتی: هەی هو، ئەستەمە ئەی خیانەتكار و فێڵبازینە، بە دەست نەفسی خۆتانەوە گیرتان خواردوە، دەتانەوێ بێنە دەم منەوە هەروەك بەدەم هاتنەوەتان بۆ باوباپیرانم لەوەو

[٢٦] المجالس الفاخرة لعبد الحسين ص ٧٩، على خطى الحسين ص١٠٠، لواعج الأشجان للأمين ص٦٠، معالم المدرستين ٦٢/٣.

[٢٧] معالم المدرستين ٧١/٣ ـ ٧٢، معالي السبطين ٢٧٥/١، بحر العلوم ١٩٤، نفس المهموم ١٧٢، خير الأصحاب ٣٩، تظلم الزهراء ١٧٠.

پێش؟ نە بە پەروەردگاری وشترانی سەماکار برینەکە سارێژ نەبووەتەوە، دوێنێ باوکم لەگەڵ خانەوادەکەی کوژرا، هەرگیز جەرگ برینەکەی پەیامبەر و ئالوبەیتەکەیی و باوکمم و کوڕەکانی باوکمم لە نەبیر ناباتەوە، هێشتا شەیدا و هۆگریان لە زمانە چکۆلەمدایە، تالّیی لە قوڕگ و گەرومدایە، خەم و خەفەتی لە سنگمدایە)[٢٨].

هەروەها کاتێك بە لای خەڵکی کوفەدا تێپەڕی، بینی شیوەن دەکەن ودەگرین، ئەمیش لێیان تورە بوو وتی: (شیوەن دەکەن و دەگرین لە پێناوی ئێمە، ئەی کێ کوشتمانی؟)[٢٩].

٤. ئوم کەلسومی کچی عەلی رضي الله عنه:

وتی: (ئەی خەڵکی کوفە عەیبە بۆتان، چیتانە بۆ پشتی حوسەینتان بەردا و دواییش کوشتان، پاشان ماڵاکەیتان تالان کرد و بردتان و ئافرەتەکانیتان بە دیل گرت، تووشی مەینەت و دەردەسەریتان کرد، دەك تیاچن و دوورچن، چ نەهامەتیەکە داویە لەسەرتان، چ تاوانێکە هەڵتان گرتووە لەسەر شانتان، چ خوێنانێکتان ڕژان، چ ژنانێکتان دابە کوشتان، چ منداڵانێکتان فەوتان، چ سامانێکتان برد بە تالان، پیاوانێکتان کوشت باشترینی دوای پەیامبەر بوونﷺ، سۆز و بەزەیی لە دڵتان هەڵگیراوە)[٣٠].

٥. زەینەبی کچی عەلی رضي الله عنه

کاتێك خەڵکەکە پێشوازیان لێکرد بە گریان و ڕۆ ڕۆوە، پێی ووتن: «دەگرین و ڕۆ ڕۆتانە؟! ئا بەخوا زۆر بگرین و کەم پێبکەنن، بەڕاستی عەیب و شورەییە و ئابڕوتان چوو، ئیتر هەرگیز پاکی ناکەنەوە [تازە ئابڕوتان چۆڕیا]، ئاخر چۆن کوشتنی وەچەی کۆتا پەیامبەر پاك دەکەنەوە»[٣١].

---

[٢٨] ذكر الطبرسي هذه الخطبة في الاحتجاج (٣٢/٢) وابن طاووس في الملهوف ص ٩٢ والأمين في لواعج الأشجان ص ١٥٨ وعباس القمي في منتهى الآمال الجزء الأول ص ٥٧٢، وحسين كوراني في رحاب كربلاء ص ١٨٣ وعبد الرزاق المقرم في مقتل الحسين ص ٣١٧ ومرتضى عياد في مقتل الحسين ص ٨٧ وأعادها عباس القمي في نفس المهموم ص ٣٦٠ وذكرها رضى القزويني في تظلم الزهراء ص ٢٦٢.

[٢٩] الملهوف ص٨٦ نفس المهموم٣٥٧ مقتل الحسين لمرتضى عياد ص٨٣ ط٤ عام ١٩٩٦م تظلم الزهراء ص ٢٥٧.

[٣٠] الملهوف ص ٩١ نفس المهموم ٣٦٣ مقتل الحسين للمقرم ص ٣١٦، لواعج الاشجان ١٥٧، مقتل الحسين لمرتضى عياد ص ٨٦ تظلم الزهراء لرضي بن نبي القزويني ص ٢٦١.

[٣١] مع الحسين في نهضته ص ٢٩٥ وما بعدها.

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: سەری لە کەژاوەکەی درهێنا و بە خەڵکی کوفەی وت: وسبن ئەی ئەهلی کوفە، پیاوەکانتان دەمانکوژن و ژنەکانتان بۆمان دەگرین، خوا خۆی دادوەری نێوان ئێمە و ئێوەیە لە ڕۆژی دواییدا[٣٢].

٦. جەواد موحەدیسی

«هەموو ئەم هۆکارانە وای کرد ئیمامی عەلی ئەو دوو تالاّوەیان بە دەستەوە بچەژێ و غەدر لە ئیمامی حوسەین بکەن و هەروەها موسلیمی کوڕی عەقیل بە مەزلۆمی لە نێو ئەواندا بکوژرێ و حوسەین لە کەربەلای نزیك کوفە بە تینویەتی هەر بە دەست سوپای کوفەوە بکوژرێ»[٣٣].

هەروەها ئەڵێ: «لە ڕاستیدا مێژوو شاهیدە کەوا خەڵکی کوفە مەشهورن بە غەدر و پەیمان شکاندن، ئیتر هەر چۆنێك بێ مێژووی ئیسلام تێڕوانینی چاك نییە لە ئاست پەیمان و پابەندی خەڵکی کوفەوە».

ئەمە ئەوان وا ئەڵێن بەلاّم منی سوننی مەزهەب ئەڵێم: گەلێك لە زانایان وکەڵە پیاوانی ئەم ئوممەتە لەوێوە پێگەیشتن.

٧. حوسەین کورانی

ئەڵێ: «خەڵکی کوفە بە وازهێنان و بلاّوەکردن لە حوسەین وازیان نەهێنا، بەڵکو بەهۆی ڕەنگاوڕەنگی هەڵوێستەکانیانەوە هەڵوێستی سێیەمیشیان بۆ پەیدا بوو، ئەوەش بە پەلەکردنیان لە دەرچوون بۆ کەربەلا و شەڕکردن لەگەڵ ئیمامی حوسەین علیه السلام، لە کەربەلاش لەوێ پێشبڕکێیان دەکرد لە پیشاندنی هەڵوێستی وا کە لە ڕەزای شەیتان و خەشمی خوای میهرەبان بوو»[٣٤].

* هەروەها ئەڵێ : (هەڵوێستێکی تریش دەبینین کە نیشانەی نیفاقی خەڵکی کوفەیە،

[٣٢] نفس المهموم ص٣٦٥ و تظلم الزهراء ٢٦٤.

[٣٣] موسوعة عاشوراء ص ٥٩.

[٣٤] في رحاب كربلاء ص ٦٠-٦١.

عەبدوڵڵای کوڕی حەوزەی تەمیمی دێتە بەرانبەر ئیمام حوسەین ئەقیڕێنێ: حوسەینتان تێدایە؟-کە چی خەڵکی کوفەشە و تا دوێنێ لە شیعەکەی عەلی ﷺ بوو پێ ئەچێ لەوانەش بووبێ کە نوسراویان بۆ نووسی بێ یان لە جەماعەتی(شەبس)بێ- ئینجا ئەڵێ: ئەی حوسەین مژدەی ئاگرت لێبێ)[٣٥].

٨. مورتەزا موتەهەری :

مورتەزا موتەهەری ئەڵێ: (گومان لەوەدا نییە کەوا خەڵکی کوفە شیعەی عەلی بوون، ئەوانەشی حوسەینیان کوشت هەر شیعەی ئەو بوون)[٣٦].

هەروەها ئەڵێ: (ئێمە پێشتر ئەوەمان سەلماند کەوا ئەم چیرۆکە لەم ڕوانگەیەوە زۆر گرنگە، هەروەها وتمان: کوشتنی حوسەین لە لایەن موسڵمانانەوە بەڵکو لە لایەن خودی شیعەوە کە هێشتا پەنجا ساڵێك بەسەر وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تێپەڕیووە، بەڕاستی شتێکی سەیرە و مەتەڵێکی سەمەرەیە و تا بڵێی سەرنج ڕاکێشە)[٣٧].

جا ئەوەی فەرمانی کر د بە کوشتنی حوسەین و پێی دڵشاد بوو: عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو.

ئەوەی دەستی لە کوشتنی هەبوو: شەمری کوڕی زیلجەوشەن و سینانی کوڕی ئەنەسی نەخعی بوون. ئەم سیانەش هەموویان لایەنگری عەلین و لە صیففینیشدا لە نێو سوپاکەی وی بوون.

٩. کازمی ئیحسائی نەجەفی :

ئەڵێ: (ئەو سوپایەی کە دەرچوو بۆ شەڕی ئیمام حوسەین -علیه السلام- سێ سەد هەزار (!!) بوون، هەر هەمویان خەڵکی کوفە بوون، نە شامیەك، نە حیجازیەك، نە هیندیەك، نە پاکستانیەك، نە سودانیەك، نە میسریەك، نە ئیفریقیەکیان تێدا نەبووە، هەر هەموویان کوفەیی بوونە، لە هۆز و عەشیرەتە جیاوازەکانەوە کۆبوونەوە)[٣٨].

١٠. حوسەینی کوڕی ئەحمەدی بەڕاقی نەجەفی

ئەڵێ: وە لەو ڕەخنە و گازندانەی کە لە خەڵکی کوفە دەگیرێن ئەوەیە: (ئەوان حەسەنی کوڕی عەلیان

---

[٣٥] في رحاب كربلاء ص ٦١.

[٣٦] الملحمة الحسينية (١٢٩/١).

[٣٧] الملحمة الحسينية (٩٤/٣).

[٣٨] عاشوراء ص ٨٩.

www.ba٨.org

-علیهما السلام- بەو دەردە برد و هەستان بە کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی -علیه السلام- کەچی خۆیان بانگهێشتیان کردبوو)[٣٩].

١١. موحسین ئەمین

(پاشان بیست هەزار لە خەڵکی عێراق بەیعەتیان دابە حوسەین و غەدریان لێکرد و بەیعەتی ئەویشیان لەگەردندا بوو، بەڵام خروجیان لێکرد و کوشتیان)[٤٠].

کێ دەستی ڕاستەوخۆی لە کوشتنی حوسەیندا رضي الله عنه هەبوو؟

ئەوەی مەشهورە لە کتێبە ژیاننامەیی ومێژوویەکاندا ئەو کەسەی ڕاستەوخۆ دەستی لە کوشتنی حوسەیندا هەبووە: سینانی کوڕی ئەنەسی نەخعی و شەمری کوڕی زیلجەوشەن بوون، سەرگەورەکەشیان عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بووە، جا هەم عوبەیدوڵڵا و هەم شەمریش لە شیعەکەی عەلین :

١. عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد: طوسي لە کتێبی (الرجال)ەکەیدا باسیکردوە و لە هاوەڵانی عەلی هەژماری کردووە[٤١].

٢. شەمری کوڕی زیلجەوشەن: نەمازی شەهرودی لە بارەی شەمرەوە ئەڵێ: لە صیففیندا لەڕیزی سوپاکەی ئەمیرولمؤمنین علیه السلام بووە [٤٢].

کوشتنی حوسەین لە موسیبەتە گەورەکانە

بێگومان کوشتنی حوسەین رضي الله عنه لەو موسیبەتە گەورانەیە کە بەسەر موسڵماناندا هات، چونکە سەر زەوی کچەزای پەیامبەرێکی تری تێدا نەبوو جگە لەو نەبێ و بە مەزڵومیش کوژرا -خوا لە خۆیی و ئال و بەیتەکەی ڕازی بێ-، هەر بۆیە کوشتنەکەی بە نیسبەت موسڵمانانی سەر زەویەوە موسیبەتێکی زۆر گەورە بوو و بۆ خۆیشی شەهیدی و ڕیزلێگرتن و پلە بەرزکردنەوە و نزیک

[٣٩] تأريخ الكوفة ص ١١٣. [٤٠] أعيان الشيعة ٢٦/١.

[٤١] رجال الطوسي ص٥٤ ترجمة(١٢٠) ط١المطبعة الحيدرية ـ النجف١٩٦١م، تحقيق: محمد صادق بحر العلوم.

[٤٢] (مستدركات علم رجال الحديث) للعلامة علي النمازي الشهرودي، مؤسسة النشر الاسلامي ـ ١٤٢٥هـ (٢٢٠/٤) ترجمة (٦٨٩٩).

بوونەوەبوو لە خوا، کە هەڵی بژارد بۆ ئاخیرەت و نازو نیعمەتی ئەو بەهەشتە لە جیاتی ئەم دونیا سەخت و نارەحەتە.

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە -بە ڕەحمەت بێ- لەبارەی بکوژانی حوسەینەوە ئەڵێ: «ئەوەشی حوسەینی کوشت، یا هاوکاری کرد، یا ڕازی بوو بەکوشتنی، لە عنەتی خوا و مەلائیکەت و هەموو خەڵکی لێبێ».

بەڵام ئەشڵێین: خۆزگە دەرنەچووبایە، بۆ ئەو مەبەستەش زۆرێك هاوەڵە بەڕێزەکان ڕێگریان لێکرد، ئەم دەرچوونەی وای لەو زۆردار و زاڵمانە کرد دەستیان بچێتە خوێنی کچەزاکەی پەیامبەری خوا ﷺ و پاشانیش بە مەزڵومی شەهیدی بکەن، بەڕاستی ئەوەندە شت لە کوشتنەکەی کەوتەوە کە ئەگەر لە شارەکەی خۆی دەرنەچوایە ئەوانە ڕوی نەدەدا.

بەڵام کاری خوایە جل جلالە، هەر چییەك خوا تەقدیری بکا ئەبێ و با خەڵکیش نەیەوێ.

دوای ئەوساش کوشتنی حوسەین لە کوشتنی پەیامبەران مەزن تر نییە، ئەوەتا پەیامبەر یەحیا سەلات و سەلامی خوای لەسەر، سەریان بڕی و هێنایان کردیان بە مارەیی ئافرەتێکی داوێن پیس، هەروەها زەکەریا هەر بەکوشتن چوو و عومەر و عوسمان و عەلیش هەر هەموویان بە کوشتن ڕۆیشتن، ئەمانە هەموویان لە حوسەین باشترن خوا لەوان و لە ئەمیش ڕازی بێ، هەر بۆیە جیاوازی کردن لە نێوان شەهیدەکانی صەحابە وئال وبەیت بەڵگەی بونی هەوا وئارەزو ومەرامی خراپە، وجائیز نییە مرۆڤ کاتێك یادی کوشتنی حوسەین بکات دەست بکات بە لە خۆدان ودەم وچاو ڕنین وئەوانە، هەموو ئەمانە لەشەرعدا نەهی لێکراوە، ئەوەتا پەیامبەری خواﷺدەفەرموێت: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَ شَقَّ الْجُيُوبَ»[٤٣]، واتە: (لە ئێمە نییە ئەوەی لە گۆنایی دەدا و سنگی دەدرێ).

هەروەها دەفەرموێ: «أَنَا بَرِيءٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالحَالِقَةِ وَالشَّاقَّةِ»[٤٤]، واتە: (من بەریم لەو ئافرەتەی شیوەن دەکا و لەوەی قژی دادەڕنێ و لەوەی لە سنگی دەدا ودایدەڕنێ).

---

[٤٣] (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ليس منا من شق الجيوب حديث (١٢٩٤). و (صحيح مسلم) كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود (١٠٣).

[٤٤] (صحيح البخاري (كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٤٠/١٦٧).

www.ba٨.org

الصالقة: ئەو ئافرەتەیە بە دەنگی بەرز دەگری و شیوەن دەکا.

الحالقة: ئەو ئافرەتەیە قژی دادەڕنێ.

الشاقة: ئەو ئافرەتەیە لە سنگی دەدا و دایدەڕنێ.

هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: «إِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا لَمْ تَتُبْ فَإِنَّهَا تُلْبَسُ يَوْمَ القِيَامَةِ دِرْعًا مِنْ جَرَبٍ وَسِرْبَالًا مِنْ قَطِرَانٍ»[٤٥]. واتە: (ئەگەر شیوەنکەر تەوبە نەکات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا قەمیسێکی گەڕی و خوریان و پۆشاکێکی قەترانی دەکرێتە بەری).

بۆیە پێویستە لەسەر موسڵمان ئەگەر موسیبەتێکی ئاوها ڕویدا، ئەوە بڵێت کە خوای پایەبەرز فەرموویەتی: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ [البقرة: ١٥٦]. واتە: (ئەوانەی کە هەرکات تووشی بەلاّ و موسیبەتێك دەبن، دەڵێن: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ ئێمە هەر هی خواین و سەرەنجامیشمان هەر بۆ لای ویە).

❖ ❖ ❖

[٤٥] (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٦٧/١٤٠).

هەڵوێستی خەڵك لە ئاست کوشتنی حوسەین:

خەڵك لە کوشتنی حوسەین دەبنەوە سێ کۆمەڵەوە:

کۆمەڵەی یەکەم: وا دەبینن کوشتنی حوسەین هەق بووە، چونکە خروجی لە پێشەوای موسڵمانان کردووە و ویستوویەتی کۆکی و تەبایی موسڵمانان تێك بدا. هەروەها ئەڵێن پەیامبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: «هەرکەس هات و ئێوەش پێشەوایەکی خۆتان هەبوو کاروباری بەڕێوە دەبردن، جا ویستی کۆمەڵەکەتان تێك بشکێنێ، هەرکەسێك بووە بیکوژن، کائنا من کان»[٤٦]. جا حوسەینیش ویستوویەتی کۆمەڵی موسڵمانان تێکدا و پەیامبەریش ﷺ دەفەرموێت: «اقتلوه کائنا من کان» بۆیە کوشتنەکەی ڕاستە، ئەمەش ووتەی (ناصبیەکانە)[٤٧]، کە ڕقیان لە حوسەینی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە -ڕەزای خوا لە خۆیی و لە بابی بێ-.

کۆمەڵەی دووەم: ئەڵێن: حوسەین ئەو ئیمامەیە کە گوێڕایەڵی واجب بووە و پێویست بوو کارەکە تەسلیم بەم بکرایە. ئەمەش قسەی شیعەکانە.

کۆمەڵەی سێیەم: کە ووتەی ئەهلی سوننەت و جەماعەتە، ئەڵێن: بە مەزڵومی کوژراوە، بەڵام کاربەدەست نەبووە واتە ئیمام نەبووە، وەکو خارجیەکیش نەکوژراوە، بەڵکو بە مەزڵومی کوشتیان و شەهیدیان کرد هەروەکو پەیامبەرﷺ دەفەرموێ: (حەسەن و حوسەین گەورەی گەنجانی بەهەشتن)[٤٨]. هەروەك ویستیشی بگەڕێتەوە، یان بڕوات بۆلای یەزید لە شام، بەڵام ئەوەبو ڕێگریان لێکرد و وازیان لێ نەهێنا هەتا نەبێتە دیلی ژێر دەستی کوڕەکەی زیاد.

ئەوەی ڕویدا بەم هۆیەوە، ئایا پێمان نالێ دووبارەکردنەوەی خرا پەی لێدەکەوێتەوە؟

بەڵێ، لای هیچ خاوەن ویژدانێك شارەوە نیە کە بە هۆی کوشتنی حوسەینەوە چی کەوتەوە، وەدەرچون ئەبێت بە مەرجە شەرعیەکان، وەکو کافربونی کاربەدەستەکە بە کوفرێکی ڕون وڕەوان،

---

[٤٦] (صحيح مسلم)كتاب الامارة، باب حكم من فرق أمر المسلمين وهو مجتمع، حديث رقم (١٨٥٢).

[٤٧] الناصبە: ئەوانەن کە ڕقیان لە عەلی و خانەوادەکەیەتی.

[٤٨] (أخرجه الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٦٨).

www.ba٨.org

هۆكار گرتنەبەر بە ژمارە وخۆ پڕچەككردن، ودەرچونەكە مەصلّحەتێكی گەورەتر بەدی بهێنێت لەوەی ئێستا، نەوەك لەهەندێك ولاّتانی مەغربی ئیسلامی ئەمەیان كرد بۆ ئەوەی مزگەوتەكان بە تەواوەتی بكرێنەوە، كەچی ئەو نەختەش هەبو نەیانهێشت. جا ئەوەی سەیرە هەندێك لە غەرەزدارەكان ئەلێن: ئەمەی حوسەین بەلّگەی دروستێتی دەرچونە، وەلاّمی ئەمەش لە چەند ڕویەكەوە دەبێت.

- نكوڵیكردنی صەحابە بوو لە دەرچونەكەی.

- حوسەین لەوەدوا پابەند بو بە كۆمەلّی موسلّمانانەوە ولە دەرچونەكەی پاشگەز بویەوە، وتی ڕێگەم بدەن دەڕۆم بۆلای یەزید، بەلاّم عوبەیدوللاّ ڕازی نەبو.

ئیبن تەیمیە لە «منهاج السنه» دەفەرموێ: «إنه رضي الله عنه لم يفرق الجماعة ولم يقتل إلا وهو طالب للرجوع إلى بلده أو إلى الثغر إو إلى يزيد داخلا في الجماعة معرضا عن تفريق الأمة ».

- یەكێكی تر لەو شتە سەیرانە ئەمانە پێیان وایە ئەگەر كار بەدەست بە ئینقلاب یان بە زۆرداری یان شەڕ وشۆڕ بێتە سەر حوكم گوێڕایەڵ واجب نیە، ئەی ئەگەر حوسەین كاری بەدەست بگرتایە ئەوساش هەر واتان دەوات؟!

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەكەن

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەكەن ئەمەش بە شاهیدی خودی ئالوبەیت ڕەزای خوایان لێبێت، تەنانەت كە وتویانە وەرە بۆ عێراق ڕیوایەت هەیە ئەلّێ بۆ ئەوەبو ە پارەیان پێدەربكەن.

لە البدایە والنهایە هاتوە ئەلّێ: موحەممەدی كوڕی حەنەفیە كە یەكێكە لە سەرانی ئالوبەیت كاتێك ئامۆژگاری حوسەینی كرد نەڕوات، پێی وت: «**إنما يريدون أن يأكلوا بنا ويشيطوا دماءنا**»، واتە: «ئەمانە ئەیانەوێت پارەمان پێوە دەركەن».

❖ ❖ ❖

دوو بیدعەی تازە دوای کوشنتی حوسەین:

شیخ الإسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: (دوای کوشتنی حوسەین خەڵك دوو بیدعەیان داهێنا:

یەکەمیان: بیدعەی غەمباری و شیوەنکردن لە ڕۆژی عاشورادا، بە لـە گۆنـا دان و هـاوارکردن و گریـان و تینویـەتی و خوێندنـەوەی شـیوەننامە و لاواندنـەوە، کـە ئەمانـە سەردەکێـشێ بـۆ جنێـو و نەفرەتکردن لـە پێـشینیان و تاوانبـارکردنی خـەڵکانێکی بـێ تـاوان تەنانـەت جنێـو بـە (پێـشکەوتووە یەکەمەکان) (الـسابقون الأولـون) دەدرێـت، هـەروەها سەرگوزەشـتەی کوشـتنەکەی دەخوێنرێتـەوە کـە زۆربەی درۆ و دەلەسەیە، جا ئەو کەسەی کە ئەم کارەی داهێناوە مەبەستی کردنەوەی دەرگای ئاشـوب و بەش بەش کردنی ئوممەت بووە، وەگەرنا مانای چییە ئەم یـادە هـەموو سـاڵێك دووبـارە بکرێتـەوە و خوێن بڕێژرێ و ڕابردو گەورە بکرێتەوە خۆ پێوەی پەیوەست بکرێ و باوش بکرێتە گۆڕەکان).

دووەمیان: بیدعەی خۆشی و شادی و دابەشکردنی شیرینی و بەخشین بە منداڵ و خێـزان لـە ڕۆژی کوشتنی حوسەیندا.

لە کوفەدا خەڵکانێك هەبوون لایەنگری ئال و بەیت بوون لە سەروی هەموویانەوە موختاری کـوڕی ئەبو عوبەیدی موتەنەبیئی درۆزن لەگەڵ خەڵکانێکی تردا کە ڕقیـان لـە ئـال و بـەیت بـوو لـە سـەروی هەموویانـەوە حـەجاجی کـوڕی یوسـفی سـەقەفی، جـا بیدعـە بـە بیدعـە چارەسـەر نـاکرێ بـەڵکو بـە بەرپاکردنی سوننەتی پەیامبەر دەبێتﷺ هەروەك خوای باڵا دەفـەرموێ: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ [البقرة١٥٦].

هەڵوێستی یەزید لە بەرامبەر کوشتنی حوسەین رضي الله عنه

یەزیـد دەسـتی لـە کوشـتنی حوسـەیندا نـەبووە، ئەمـەش دیفـاعکردن نییـە لـە یەزیـد بـەڵکو دیفاعکردنە لە هەق، لەوەو پێشیش ڕونمان کردەوە کە کێ حوسەینی کوشتووە.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەهلی سوننەت وجەماعەت بە هیچ شێوەیەك خۆشیان بە یەزیدا نایـەت ، هەروەکو لە سەلەفەوە هاتووە و فەرمویانە: بۆ کەسێك هەیە کە بڕوای بـە خـواو بـە ڕۆژی دوایـی هەبێت ویەزیدی خۆش بوێت؟! جا ئەهلی سوننە خۆشیان بە یەزیددا، بەڵام ئەوەی هەق بێـت ڕوونـی دەکەنەوە، چونکە هەق لەهەر کەسێکی تر عەزیزترە، جا ئەهلی سوننە نە زیاد ئەڵێن و نە کەم، نـە

خۆشمان ئەوێ و نە لەعنەتی لێ دەکەین، بەڵام ئەوە ڕاستیەکە و ئەبێت ڕوون بکرێتەوە، هەق هەقە وئەبێت بگوترێت، چونکە خەڵکانی نەیار و ناحەز لە باسکردنی ئەمەدا مەرام و ئامانجی تریان هەیە.

هەروەها یەزید کە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادی نارد بۆ ئەوەبوو نەهێڵێت بێتە کوفەوە، فەرمانی کوشتنی پێنەکرد، بەڵکو خودی حوسەین ﷺ گومانی خێری بە یەزید هەبوو کاتێك وتی: (یان ئەوەتا ڕیگەم بدەن بڕۆم بۆلای یەزید و بەیعەتی بدەمێ).

‹ بە کۆدەنگی مێژوونوسان یەزید حوسەینی نەکوشتوە ›

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە ئەڵێ: (بە ئیتفاقی ئەوانەی مێژوو دەگوازنەوە یەزید فەرمانی بە کوشتنی حوسەین نەکردووە، بەڵام بۆ ئیبن زیادی نووسی کە نەهێڵێت حوسەین ببێتە والی عێراق و کاتێکیش هەواڵی کوشتنی حوسەین گەیشتە یەزید نارەحەتی خۆی دەرخست و گریانیش لە ماڵەکەیەوە بیسترا وە یەکێکیانی بە دیل نەگرت و بەڵکو ڕێزی لە ئەهل و بەیتەکەی گرت و ڕێگەشی دان تا گەڕانەوە شوێنی خۆیان.

ئەمما ئەو ڕیوایەتانەی باس لەوە دەکەن کە بێ ڕێزی بەرانبەر ئافرەتانی خانەوادەی پەیامبەر ﷺ کردووە و وەکو دیلی جەنگ براون بۆ شام و لەوێش بەهەمان شێوە بێڕێزیان لە ئاست کراوە، ئەمانە هەر هەموو ووتەی پوچن، بەڵکو بەنی ئومەییە بەنی هاشمیان زۆر بە ڕێزدار تەماشا کردوە، تەنانەت کاتێك حەجاجی کوڕیی یوسفی سەقەفی ڕۆیشت فاتیمەی کچی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەری خواست، عەبدولمەلیکی کوڕی مەڕوان ئەم کارەی قبوڵ نەکرد و فەرمانی کرد بە حەجاج وازی لێ بێنێ و تەڵاقیدا، جا ئەوان بەنی هاشمیان بە گەورە وگران تەماشا کردووە، تەنانەت هەرگیز ڕۆژێك لە ڕۆژان هیچ ئافرەتێکی هاشمی نەکراوەتە کەنیزەك).

جا بۆیە ئافرەتی هاشمی لەو ماوەیەدا هەمیشە زۆر بەڕێز و گرانەوە تەماشا کراوە.

یان دەگوترێ سەری حوسەین براوە بۆ یەزید، ئەمیش بە هەمان شێوە ئیسپات نەبووە، بەڵکو سەری حوسەین هەر لە لای عوبەیدوڵڵا بوو لە کوفە، پاشان حوسەین نێژرا و کەس شوێنەکەی نازانێت، بەڵام ئەوەی مەشهورە هەر لە کەربەلا لە شوێن کوشتنەکەی سپاردویانە.

هەڵوێستی ناوەند لە ئاست یەزید

شيخ الاسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: خەڵك لە ئاست یەزید دوو پەڕ و ناوەندێکن:

دەستەی یەکەم: دەمارگریان بۆی هەیە و خۆشیان دەوێ و تەنانەت ئیددیعای پەیامبەرایەتی و مەعصومەتیشی بۆ دەکەن.

دەستەی دووەم: دەمارگریان لەسەری هەیە و ڕقیان لێیەتی و تەنانەت کافری دەکەن و وا دەبینن کە مونافیق بووە و لە ڕوکەش خۆی بە موسڵمان پیشانداوە و بەڵام بەدڵ مونافیق بووە و ڕقی لە پەیامبەر بووە ﷺ.

ئینجا ئەڵێ [واتە ئیبن تەیمیە]: (هەردوو بۆچوونەکە هەڵەیە، ئەو پیاوە پاشایەك بووە لە پاشاکانی موسڵمانان و خەلیفەیەك بووە لە خەلیفە پاشاکان نە ئەمەو نە ئەوە.

سەبارەت بە کوشتنی حوسەین ئەوا بێگومان بە مەزڵومی کوژرا و شەهیدکرا هەروەك هاوشێوەکانی تری چۆن بە مەزڵومی کوژران و شەهید کران، کوشتنی حوسەینیش سەرپێچی کردنی خوا و پەیامبەرە بۆ ئەو کەسەی کوشتوویەتی یان هاوکاری کردووە یان پێی ڕازی بووە، ئەمەش کارەساتێك بوو تووشی موسڵمانان هات بە هۆی خێزانی وی و هی تریشەوە، بۆ خۆیشی شەهادەت و پلە بەرزی و پایە بڵندیە).

ئایا دروستە نەفرەت لە یەزید بکرێت؟

لەوانەیە لە گرنگترین ئەو ڕوداوانەی کە لە سەردەمی یزید دا ڕویدا بێت ڕووداوی (حەڕە) و کوشتاری عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر و کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی بوو بێت.

بەم هۆیەوە هەندێك نەفرەتکردن لە یەزیدی کوڕی موعاویە بە جائیز دەزانن، هەندێکی تریش بە پێچەوانەوە، جا ئەوەی نەفرەتکردن لە یەزید بە جائیز دەزانێت پێویستی بە سەلماندنی سێ شت هەیە :

یەکەم: بیسەلمێنێت کەوا فاسق بووە.

دووەم: بیسەلمێنێت کە ئەو لەو فاسقیەی تەوبەی نەکردووە، چونکە ئەگەر بێ باوەڕ تەوبە بکات خوای لێی وەردەگرێت، چ جای فاسق؟

سێیەم: بیسەلمێنێت نەفرەتکردن لە کەسێکی دیاریکراو جائیزە.

نـەفرەتکردن لـە مردوویـەکی دیـاریکراو جـائیز نییـە، کـە نـەخوا و نـە پەیامبـەری خـوا ﷺنەفرەتیان لێ نەکردبێت، لە پەیامبەری خواوە ﷺ چەسپاوە فەرمویەتی: «لا تَـسُبُّوا الأَمْـوَ اتَ فَإِنَّهُم قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا»[٤٩]. واتە: (جوێن بە مـردووان مـەدەن، چـونکە ئـەوان ئـەوەی کـە پێشیان خستبوو پێی گەیشتن).

جا دینی خوایش، لەسەر جوێن بازی بەرپا نەبووە، بەڵکو لەسەر ڕەوشت جوانی بەرپا بووە، هەر بۆیە جوێندان لە دینی خوای گەورەدا بەهیچ شێوەیەك جێی نابێتـەوە، بـەڵکو پەیامبـەری خـواﷺ دەفەرموێت: (سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ) واتە: جوێندان بە موسڵمان فاسقێتیە و دەرچوونە لە فەرمانی خوا و کوشتار لەگەڵ کردنیشی کوفرە)[٥٠].

هەروەها دەفەرموێ: (لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّـانِ ، وَلا اللَّعَّـانِ ، وَلا الْفَـاحِشِ ، وَلا الْبَـذِيءِ) واتـە: موسڵمان تانە وەشێنەر و نەفرەت وەشێنەر و جوێندەر و زمان پیس و بەد ئەدەب نییە.

وەکو دەردەکەوێت جوێندان بە موسڵمان فاسـقێتیە، جـا کەسـیش نـەیگووتووە یەزیـد لـە دیـن دەرچووە، بەڵکو گەورەترینی ئەوەی لەسەری دەگوترێ: فاسق بووە.

ئەمەش هەروەکو ڕونمان کـردەوە بەنـدە لەسـەر سـەلماندنی ئـەو فاسـیقێتیەی کـە لـە یەزیـد دا هەبووە، زانینی ئەوەش لای خوای بەرز و پیرۆزە.

ئەوەتا پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: (یەکەم سوپایەك کە غەزای شاری قەیسەر دەکەن خودا لێیان خۆش بووە)[٥١].

جا ئەم سوپایە بە سەرکردایەتی یەزیدی کوڕی موعاویە بووە، لە ساڵی ٤٩ ك، دەڵێن هەنـدێك لە هاوەڵە بەڕێزەکانی لەگەڵدا بووە وەکو: ئیبن عومـەر و، ئـیبن زوبـەیر و، ئـیبن عـەبباس و، ئـەبوو

---

[٤٩] (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى عن سب الأموات، حديث (١٣٩٣).

[٥٠] (صحيح البخاري)كتاب الايمان، باب خوف المؤمن أن يحبط عمله، حديث (٤٨).. و(صـحيح مـسلم)كتـاب الايمـان، بـاب بيـان قـول النبي ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر حديث (٦٤).

[٥١] (صحيح البخاري)كتاب الجهاد، باب ماقيل في قتال الروم حديث(٢٩٢٤).

ئەیوب.

ئیبن کەسیر دەڵێ: (بەڕاستی یەزید هەڵەیەکی زۆر خراپی کرد کاتێك لە ڕوداوی (حەڕرە)دا فەرمانی کرد بە ئەمیری سوپاکەی موسلیمی کوڕی عوقبە، سێ ڕۆژ مەدینە حەلاڵ کا، کە بەهۆیەوە ژمارەیەکی زۆر سەحابە و منداڵی سەحابە کوژرا).

جا پوختەی ووتە: ئەوەیە دەیدەینە دەست خواوە، هەروەکو زەهەبی لە بارەیەوە دەڵێت: (لا نسبە ولانحبە) ، نە جوێنی پێدەدەین نە خۆشمان دەوێ.

شیخ الإسلامیش دەفەرموێ: «لە سەلەفیشەوە هەر ئەوە هاتوە وتویانە نە خۆشیمان دەوێت نە جوێنیشی پێدەدەین».

هەندێکیشیان وتویانە: «بۆ مەگەر کەسێك بڕوای بە خوا وڕۆژی دوایی هەبێت خۆشی بە یەزیددا دێت».

وصلی اللهُ وسلَّمَ وباركَ علی نبینا محمدٍ وعلی آلِهِ وصحبِهِ.

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org